

Právo a morálka v současné české společnosti

Bc. Milan Valenta

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Milan VALENTA**
Osobní číslo: **H118586**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Právo a morálka v současné české společnosti**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na normativní systémy a na vztah práva a morálky;
- na konflikty práva a morálky;
- na právo a morálku v české společnosti;
- na vliv sociální pedagogiky na právo a morálku v současné české společnosti.

Součástí práce bude sociologický průzkum (event. drobný sociologický výzkum) zaměřený na zjištění vztahu (věkové, vzdělanostní,...) sociální skupiny k právu a morálce.

Rozsah diplomové práce:
Rozsah příloh:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Mgr. Zdeňka Vaňková**
Katedra práva a právní vědy
Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2011**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2013**

V Brně dne 30. listopadu 2011

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

prof. JUDr. Dalibor Jílek, CSc.
vedoucí katedry

Příloha zadání diplomové práce

Seznam odborné literatury:

- Anzenbacher, A. Úvod do etiky. Přeložil Karel Šprunk. Praha : Academia, 2001, 292 s. ISBN 80-200-0917-5.
- Bakošová, E. Úvod do sociologie práva. Bratislava: PrF University Komenského, 1992, 125 s. ISBN 80-223-0351-8.
- Hart, H.L.A. Pojem práva. Přeložil Petr Fantys. Praha : Prostor, 2004, 316 s. ISBN 80-7260-103-2.
- Hartmann, N. Struktura etického fenoménu. Přeložil Karel Hlavoň. Praha : Academia, 2002, 274 s. ISBN 80-200-0970-1.
- Holänder, P. Filozofie práva. Plzeň : Aleš Čeněk, 2006, 302 s. ISBN 80-86898-96-2.
- Keller, Jan. Úvod do sociologie. Praha : Slon, 2004, 189 s. ISBN 80-86429-39-3.
- Knapp, V. Teorie práva. Praha : C.H. Beck, 1995, 247 s. ISBN 80-7179-028-1.
- Machalová, T. In Harvánek, J. a kol. Teorie práva. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008, 501 s. ISBN 978-80-7380-104-5.
- Pospíšil, L.J. Etnologie práva. Praha : SET OUT, 1997, 144 s. ISBN 80-902058-4-4.
- Příbáň, J. Sociologie práva. Praha : Sociologické nakladatelství, 1996, s. 93. ISBN 80-85850-18-4. 198 s.
- Řeháková, V. Sociologie práva. Ostrava: VŠB TU v Ostravě. 1997. 76 s. ISBN 80-7078-420-2.
- Rázková, R. Dějiny právní filozofie. Brno : Masarykova univerzita, 1998, 255 s. ISBN 80-210-1574-8.
- Večeřa, M., Urbanová, M.: Základy sociologie práva. Brno: Masarykova univerzita, 2002, ISBN 80-210-1459-8, 207 s.
- Veverka, V., Boguszak, J., Čapek. Základy teorie práva a právní filozofie. Praha : CODEX, 1996, 317 s. ISBN 80-85963-06-X.
- Weber, M., Metodologie, sociologie a politika. Přeložil Karel Hlaváč. Praha : OIKOYMENH, 1998, 354 s. ISBN 80-86005-48-8.
- Weinberger, O. Norma a instituce. Brno : Masarykova univerzita, 1995, 217 s. ISBN 80-210-1123-8.

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Milan Valenta
Jméno, příjmení studenta

V Brně

.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

Abstrakt

Diplomová práce se v teoretické části zabývá fenoménem práva a fenoménem morálky, jejich charakteristikou, normami, sankcemi a také jejich vztahem. Tento vztah posuzuje z historického i současného pohledu. Dále právo a morálku začleňuje mezi normativní systémy. Zabývá se výrokem, že právo je minimum morálky, a hledá základní rozdíly mezi právem a morálkou. Je doplněna o empirický průzkum zaměřený na aktuální přístup respondentů k právu, morálce a jejich vztahu.

Klíčová slova: Právo, morálka, sankce, normy, vztah, přirozené právo, pozitivní právo, normativní systém.

Abstract

Thesis in the theoretical part deals with the phenomenon of law and morality phenomenon, their characteristics, norms, sanctions, and their relationship. This relationship is assessed from a historical and contemporary perspective. Furthermore, law and morality incorporates between normative systems. It deals with the statement that the law is low morale, and seeks the fundamental differences between law and morality. It is complemented by an empirical survey respondents to the current approach to law, morals, and their relationship.

Keywords: Law, morality, sanctions, standards, relationship, natural law, positive law, normative system.

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma „*Právo a morálka v současné české společnosti*“ jsem zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použité literatury a zdrojů, který je součástí této diplomové práce.

Dále prohlašuji, že tištěná verze diplomové práce a verze elektronická, nahraná do IS/STAG, jsou totožné.

Brno

.....
Milan Valenta

Poděkování

Děkuji vážené paní PhDr. Mgr. Zdeňce Vaňkové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování diplomové práce. Dále děkuji mé rodině za podporu a trpělivost.

Milan Valenta

OBSAH

Úvod	9
1. Právo jako normativní systém	12
1.1 <i>Pojem práva</i>	12
1.2 <i>Právní norma</i>	15
1.3 <i>Právní sankce</i>	19
2. Morálka jako normativní systém	23
2.1 <i>Pojem morálky</i>	23
2.2 <i>Morální normy</i>	27
2.3 <i>Morální sankce</i>	30
3 Vztah práva a morálky	33
3.1 <i>Historický pohled na vztah práva a morálky</i>	33
3.2 <i>Současný pohled na vztah práva a morálky</i>	40
3.3 <i>Základní rozdíly mezi právem a morálkou</i>	49
3.4 <i>Právo jako minimum morálky</i>	50
3.5 <i>Právo a morálka jako součást normativního systému</i>	52
4. Právo a morálka v současné české společnosti (empirický průzkum)	56
4.1 <i>Stanovení cílů šetření a hypotézy</i>	56
4.2 <i>Použitá metoda</i>	57
4.3 <i>Vyhodnocení dotazníku</i>	58
4.4 <i>Shrnutí dotazníkového šetření</i>	67
Závěr	73
Seznam použité literatury	75
Přílohy	79
<i>Příloha č. 1 – Dotazník:</i>	80

Úvod

Lidstvo mělo od pradávna potřebu, aby vztahy a děj uvnitř společnosti byly upraveny nějakými pravidly či normami. Každá sociální skupina měla jiná pravidla nebo jiný druh pravidel. Časem se stávala společnost civilizovanější a z pravidel a norem vznikaly různé normativní systémy. Mezi nejznámější a nejrozšířenější normativní systémy, vyjma náboženství, které je založeno na nadpřirozených či nadpozemských silách, patří právo a morálka.

Právo a morálka jsou dva normativní systémy, které jsou prakticky tak staré jako lidstvo samo. Již od svého vzniku vyvolávaly v člověku mnoho otázek. Laická i odborná veřejnost se zabývala otázkami, zda a jaký je vztah mezi právem a morálkou, nebo z jakých základů, resp. principů, právo a morálka vycházejí. Po celou dobu, co se lidstvo zabývá těmito otázkami, se odborná veřejnost, tedy právníci, filozofové a jiní myslitelé dělí na vyznavače přirozenoprávní teorie a teorie pozitivního práva. Právní pozitivismus striktně rozlišuje mezi právem a morálkou. Naproti tomu přirozenoprávní teorie právo a morálku přímo spojuje a právo morálkou zdůvodňuje a podmiňuje.

Stejně jako lidstvo po celou dobu své existence přemýšlelo, jestli je ten či onen zákon nebo jiná právní norma morální, tak i já se touto otázkou velice často zabývám. Na vztah práva a morálky mám prakticky dva úhly pohledu. Z pohledu člověka a z pohledu policisty Policie ČR. Z pohledu člověka vidím běžné problémy, dalo by se říci i tzv. civilní, ve vztahu práva a morálky. Jedním z takových problémů může být věčné téma eutanazie. Z pohledu policisty vidím některá témata, která jsou odborná, profesní, naprosto jinak než civilní osoba.

Vztah práva a morálky je tedy velmi diskutované téma, které bylo, je a bude rozdělovat širokou odbornou i laickou veřejnost. Toto je právě jeden z nejvýznamnějších důvodů, proč jsem si dané téma diplomové práce vybral. Je pro mě velkou výzvou sepsat a uspořádat názory odborníků, právníků, filozofů apod. Další velkou výzvou je pro mě zpracovat výzkum, jaký má na dané téma názor laická veřejnost.

Vzhledem k tomu, že má diplomová práce se bude zabývat vztahem práva a morálky v současné české společnosti, budu se tímto vztahem zabývat především

v našich „domácích“ podmínkách. Bude však nutné téma popsat i z celosvětového pohledu, protože některá témata jsou společná prakticky pro celý svět. Rovněž historie jednotlivých normativních systémů je často společná či obdobná.

Etnologie a antropologie práva ukázaly, že právo vzniklo ze společenských mravů a morálky, které se dále začaly kodifikovat a vymáhat prostředky státní moci. Přesto však nemůžeme říci, že morálka a právo, jsou dva různé pojmy pro stejnou věc. Jedná se o dva odlišné typy normativity. Nejmarkantnější rozdíl je ve vymahatelnosti norem. Právo využívá sankcí či jiných prostředků státního donucení. Naproti tomu morálka využívá pouze tlaku společnosti. Právo je oproti morálce pružnější, dá se rychleji a snadněji měnit. Morálka je měněna postupně, dlouhodobě, často to trvá i několik generací.

V současnosti lze říci, že vztah práva a morálky má tři rozměry, a to rozměr souladný, kdy právní norma je v souladu s normou morální, dále rozměr nesouvisející, kdy právní norma požaduje morálně neutrální jednání a rozměr protikladný, kdy právní norma zcela v rozporu s morální normou.

Z výše uvedeného vyplývá, že ve vztahu práva a morálky jde o komplikované téma, ve kterém zcela jistě nevymyslím nic převratně nového, ale budu se ve své diplomové práci snažit, abych shromáždil co nejvíce vědecky podložených informací. Tyto informace se budu snažit dále potvrdit v empirické části mé diplomové práce.

Má diplomová práce bude rozdělena na čtyři hlavní kapitoly. První tři kapitoly budou teoretické a měly by čtenáře seznámit s danou problematikou. Čtvrtá kapitola bude empirická a měla by mně i čtenářům odpovědět na několik zásadních otázek.

V první kapitole chci čtenáře seznámit s fenoménem práva. Pokusím se právo definovat a charakterizovat. Pokusím se vysvětlit vztah mezi právem a sociální pedagogikou. Seznámím čtenáře s pojmem právní norma a právní sankce. Ve druhé kapitole budu definovat a charakterizovat morálku. Pokusím se nastínit, jaký je vztah morálky a sociální pedagogiky. Stejně tak jako v kapitole první budou popsány pojmy právní norma a právní sankce, tak i v kapitole druhé budou charakterizovány pojmy

morální normy a morální sankce. Ve třetí, poslední, kapitole teoretické části se čtenářům pokusím objasnit vztah práva a morálky. Na tento vztah se zaměřím z historického i současného hlediska a pokusím se vysvětlit hlavní rozdíly mezi oběma normativními systémy a stejně tak se budu snažit zařadit právo a morálku mezi ostatní normativní systémy.

Ve čtvrté, empirické, části se budu orientovat na názory širší veřejnosti. Pro můj empirický průzkum jsem se rozhodl použít kvantitativní metodu, přičemž ke sběru dat využiji metodu dotazníkového šetření, která bude provedena v nahodilém vzorku respondentů. Respondenti budou vyplňovat dotazníky obsahující otázky týkající se práva a morálky v současné české společnosti, a otázky týkající vztahu české společnosti k právním a morálním normám. Dotazník bude tvořen ze čtrnácti uzavřených otázek tak, abych mohl ověřit předemtné hypotézy.

V mé diplomové práci budu čerpat z nejrůznější odborné literatury od uznávaných autorů minulosti i současnosti. Dále budu čerpat z různých odborných internetových zdrojů, zákonů a odborných periodik.

1. Právo jako normativní systém

V této kapitole bych se rád věnoval právním pojmům, zejména pak pojmům jako právo, právní norma a právní sankce. Tato kapitola by měla každému laikovi dát odpověď na otázku, co je to právo, jaké jsou jeho znaky, druhy, normy a sankce a v neposlední řadě, jaký je vztah mezi právem a sociální pedagogikou. Stejně tak by tato kapitola měla podrobně definovat a charakterizovat právní normu a právní sankci. Ke zpracování této kapitoly byly použity odborné zdroje vytvořené významnými právními autoritami minulosti i současnosti.

1.1 Pojem práva

Pojem „právo“ nelze přesně definovat, neboť se jedná o multidimenzionální fenomén, který musí být zkoumán v několika aspektech resp. rovinách. Vzhledem k tomu, že pojem „právo“ je tedy vícevýznamový výraz, nelze vymezit jeho jednoduchou definici¹⁾.

„Právo může být zkoumáno zejména:

- *v rovině normativní (jako specifický systém pravidel regulujících chování lidí),*
- *v rovině sociální (jako systém společenských vztahů determinujících obsah těchto pravidel a zároveň výsledek normativní regulace),*
- *v rovině axiologické (z hlediska hodnot, které jsou v normativní regulaci zprostředkovány),*
- *v rovině mocenské (jako prostředek realizace státní politiky, resp. mezinárodní politiky),*
- *v rovině informační (jako nositel informací pro adresáty norem)²⁾.*

¹⁾ GERLOCH, A., *Teorie práva, 4. upravené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, ISBN 978-80-7380-023-9, s. 19.*

²⁾ GERLOCH, A., *Teorie práva, 4. upravené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, ISBN 978-80-7380-023-9, s. 19.*

Právo tedy nelze zužovat jen na jeho normativní, resp. regulativní, povahu. Tuto povahu není možno podceňovat, protože zprostředkuje vazbu práva na jiné společenské normativní systémy a vyjadřuje charakter svébytného společenského systému³).

V odborné literatuře je však často uváděna jednoduchá definice pro pojem právo. „*Právo je soubor norem, vydaných a uznaných státem, které jsou pro společnost závazné a jejichž zachování je vynucováno státní autoritou*“⁴).

Jak jsem již shora uvedl, tak pojem „*právo*“ nemá jednoznačnou definici. Každá definice by však měla obsahovat společné znaky, resp. principy, které identifikují právo jako společenský systém. Pořadajícím principem práva je nikoliv *bytí*, ale „*měti*“, to, co má být. Tento princip považuje právo za systém společenských zákazů, resp. zákazů a dovolení. Dalšími velmi významnými složkami definice práva jsou *moc a stát*. Z těchto složek lze vyvodit, že je zde moc, resp. státní moc, která dává příkazy a vynucuje jejich plnění. Stát v tomto smyslu vystupuje jako moc právotvorná (zákonodárná). Z předešlých znaků se vymezují znaky *závaznost a vynutitelnost*, což znamená závaznost a vynucení práva.

Sociologická teorie práva řadí mezi znaky definice práva ještě znaky *účel a zájem práva*, které slouží k prosazení a ochraně právních příkazů. Mezi znaky definice práva lze zařadit též *právo tvornou vůli*⁵).

Ke správnému výkladu pojmu právo přispěje rovněž výklad dvou významových rovin, kterými jsou rozlišení práva tzv. **objektivního** a **subjektivního** a práva **pozitivního** a **přirozeného**⁶).

- **Objektivní právo** – rozumí se jím právo v normativním smyslu, tj. „*souhrn právních norem jako obecně závazných pravidel chování stanovených či uznaných státem (resp. mezinárodním společenstvím států)*“⁷).

³) GERLOCH, A., *Teorie práva, 4. upravené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, ISBN 978-80-7380-023-9, s. 19.*

⁴) EMMERT, F., A KOLEKTIV, *Odmaturuj ze společenských věd, 1. Vyd. Brno: Didaktis, 2004, ISBN 80-86285-68-5, s. 39.*

⁵) KNAPP, V., *Teorie práva, 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80-7179-028-1, s. 45-46*

⁶) GERLOCH, A., *Teorie práva, 4. upravené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, ISBN 978-80-7380-023-9, s. 19.*

⁷) GERLOCH, A., *Teorie práva, 4. upravené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, ISBN 978-80-7380-023-9, s. 20.*

Objektivní právo lze chápat jako odpověď na otázku *quid iuris*, tedy to, co platí jako právo, resp. jaká právní norma platí. Jedná se o právo, ve kterém soudci, popř. jiný rozhodující orgán, rozhodují podle platných norem a nijak se od nich neodchylují⁸).

- **Subjektivní právo** – „představuje možnost chování zaručenou právním subjektům objektivním právem“⁹).

Pro objektivní právo by se spíše hodilo označení „oprávnění“, neboť vymezuje oprávnění určitých právnických či fyzických osob, chovat se vymezeným způsobem. Subjektivní právo se tedy užívá spíše v oblasti práva soukromého¹⁰).

- **Právo pozitivní** – „(*ius positivum*) je právo dané státem, resp. společenstvím států, je to právo **platné**. Monistický přístup k právu, který za ně považuje jen právo uznané státem nebo společenstvím států, se nazývá právní pozitivismus“¹¹).

Právní pozitivismus hledá a chápe empirická fakta, resp. data, která se dají verifikovat na základě zkušenosti, praxe a prožitků¹²).

- **Právo přirozené** – „(*ius naturale*) představuje souhrn principů a nezadatelných subjektivních práv. Předchází pozitivnímu právu (je prepozitivní), podle některých koncepcí je i nadřazeno pozitivnímu právu (je chápáno jako suprapozitivní)¹³).

Jde o souhrn právních principů a právních norem s významným hodnotovým významem. Je chápáno jako vyšší právo, jeho význam je ale omezen. Existence přirozeného práva je nezávislá na státu, resp. společenstvím států¹⁴).

⁸) KNAPP, V., *Teorie práva*, 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80-7179-028-1, s. 50-51.

⁹) GERLOCH, A., *Teorie práva*, 4. upravené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, ISBN 978-80-7380-023-9, s. 21.

¹⁰) KNAPP, V., *Teorie práva*, 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80-7179-028-1, s. 193.

¹¹) GERLOCH, A., *Teorie práva*, 4. upravené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, ISBN 978-80-7380-023-9, s. 22.

¹²) *Místo teorie práva v systému právní vědy*

URL: < <http://www.epravo.cz/top/clanky/misto-teorie-prava-v-systemu-pravni-vedy-77159.html> > [cit. 2012-09-16].

¹³) GERLOCH, A., *Teorie práva*, 4. upravené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, ISBN 978-80-7380-023-9, s. 22.

¹⁴) *Teorie práva*

URL: < [http://www.vsvsmv.wz.cz/teorie/Teorie práva 1-rocnik 2-semestr_petr.doc](http://www.vsvsmv.wz.cz/teorie/Teorie%20prava%201-rocnik%202-semestr_petr.doc) > [cit. 2012-09-16].

V odborné literatuře se též uvádí, že právo zahrnuje jak soubor norem, tak jejich provádění. Pod pojem práva lze zařadit pouze právo pozitivní. Právo přirozené je nesmyslem, neboť přívlastek přirozené určuje vnitřní rozpor a neguje obsah pojmu práva. Právo můžeme zařadit do světa reality a převážně do reálného duchovního bytí. Právo může být psané nebo obyčejové. Patří převážně do oblasti práva objektivního duchovního. Toto právo ať už psané či nepsané je vlastně základem právního vědomí, právního chápání, cítění a přesvědčení lidí určitého společenství¹⁵).

Na závěr této podkapitoly bych se chtěl zmínit o vztahu práva a oboru, který se nazývá sociální pedagogika. Mohlo by se zdát, že právo se sociální pedagogikou nemají mnoho společného. Opak je však pravdou. Právo se dotýká sociální pedagogiky stejně tak, jako ostatních odvětví společenského života. Právo je pro sociální pedagogiku důležité i z hlediska jejího zaměření, kdy značná část jejího pole působnosti je zaměřena na jedince, kteří se můžou dostat, nebo se již dostali, do rozporu s právními normami.

Právo v souvislosti se sociální pedagogikou má význam pro pochopení základu, charakteristiky a fungování právního státu. Právo rovněž seznamuje společnost s normami, které upravují sociálně výchovnou práci. Vztah práva a sociální pedagogiky můžeme najít rovněž ve funkcích sociální pedagogiky. Může se jednat o právní pomoc a ochranu jedincům, kteří se ocitli na okraji společnosti. Jedním z úkolů sociální pedagogiky je i správné využití volnočasových aktivit. Je důležité, aby se jedinec naučil trávit svůj volný čas tak, aby se nechoval v rozporu s právem¹⁶).

1.2 Právní norma

Pro pochopení podstaty práva je nutné, abychom pochopili, co je právní norma, její charakteristiku, znaky a strukturu.

¹⁵) KUBEŠ, V., *Kapitoly z právní sociologie, 1, vyd. Brno: Rektorát Masarykovy univerzity Brno, 1991, ISBN 80-210-0280-8, s. 18.*

¹⁶) KRAUS, B., *Základy sociální pedagogiky, 1. vyd., Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-383-3, s. 40 – 55.*

„Právní norma je zpravidla definována jako všeobecně závazné, státem vydané, jím garantované a sankcionované pravidlo lidského chování spočívající v příkazu, zákazu či dovolení a vyjadřující formálně obecný zájem“¹⁷⁾.

Právní norma je základní prvek právního systému. Právní norma však nemusí být a většinou také není naprosto totožná s doslovnou formulací normativního právního aktu. Právní norma je určitá idea chování zakořeněná ve společenském vědomí. Právní norma bývá na rozdíl od normativního právního aktu bohatší, jednoznačnější. Musí být však ve shodě se slovní formulací normativního právního aktu. Právní norma bývá také bohatší než normativní právní akt¹⁸⁾.

Předpokladem každé právní normy je existence jejich subjektů. Každá právní norma má dva subjekty. Jedná se o **právotvorné subjekty** a **adresáty**. Mezi **právotvorné subjekty** patří stát, který svými ústavně oprávněnými legislativními orgány vydává právní předpisy, a také zastupitelstva územních samosprávných celků. Subjekty, kterým je právní norma určena, se nazývají adresáti. **Adresátům** právní norma ukládá podmíněné nebo nepodmíněné povinnosti, nebo jim svěřuje subjektivní práva, anebo ve vztahu k nim zakládá jiné právní následky. Mezi adresáty právní normy můžeme zařadit fyzické a právnické osoby a za určitých okolností rovněž stát a jeho orgány.

Mezi základní prvky právní normy patří její **obsah** a **předmět**. **Předmětem právní normy** se rozumí určité lidské chování. Předmětem právní normy může být také stanovení, kdy se jejím subjektem někdo stává, právní norma jej určuje, popř. vymezuje způsobilost k právům a povinnostem. **Obsahem právní normy** je vztah subjektu a předmětu právní normy. Obsahem mohou být různé zákazy, příkazy a dovolení¹⁹⁾.

„Každá právní norma je logicky strukturována, tvoří ji:

- **Hypotéza** – stanoví podmínky, za nichž se má realizovat pravidlo chování

¹⁷⁾ ŠÍN, Z., *Tvorba práva: pravidla, metodika, technika*, 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-162-8, s. 12.

¹⁸⁾ VEVERKA, V., BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., *Základy teorie práva a právní filozofie*, 1. vyd. Praha: Codex, 1996, ISBN 80-85963-06-X, s. 66.

¹⁹⁾ ŠÍN, Z., *Tvorba práva: pravidla, metodika, technika*, 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-162-8, s. 12-13.

- *Dispozice* – vlastní pravidlo chování, stanoví, komu a jaká oprávnění a povinnosti vznikají
- *Sankce* – následky nezachování normy²⁰).

Právní normy jsou charakterizovány nejen svojí skladbou a strukturou, i svými znaky, které odlišují právní normy od jiných norem lidské činnosti. Právní norma má znaky **formální** a znaky **materiální**²¹).

- **Formální znaky právní normy** – jsou vydání právní normy určitým legislativním orgánem, který je k tomu určen ústavou a její zákonem předepsaná a náležitá publikace.
- **Materiální znaky právní normy** – jsou normativnost a regulativnost. Normativnost právní normy směřuje k tomu, aby právní norma stanovila nebo přikázala, že se něco má či nemá stát, nebo aby určitá osoba něco konala či nekonala. Regulativnost právní normy má předpoklady k tomu, aby regulovala (upravovala) společenské vztahy²²).

Teorie práva rozlišuje různé druhy (třídy) právních norem. Tyto druhy se zpravidla vyskytují ve dvojicích. Právní normy se třídí podle různých diferenciačních kritérií. Právní normy se nejčastěji člení na normy **kogentní** a **dispozitivní**. Dále pak také na právní normy **blanketové** a **odkazující**. V odborné literatuře je uváděno více druhů.

- **Kogentní právní norma** – je typická pro právo veřejné, neboť nepřipouští žádný odchýlný projev vůle. Stanovuje podmíněně či nepodmíněně práva a povinnosti bez ohledu na vůli dotčených subjektů.

²⁰) EMMERT, F., A KOLEKTIV, *Odmaturuj ze společenských věd, 1. vyd. Brno: Didaktis, 2004, ISBN 80-86285-68-5, s. 42.*

²¹) ŠÍN, Z., *Tvorba práva: pravidla, metodika, technika, 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-162-8, s. 13.*

²²) SPIRIT, M., *Úvod do studia práva, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010, ISBN 978-80-247-3290-9, s. 35.*

- **Dispozitivní právní norma** – je typická pro právo soukromé, neboť dovoluje určitou volnost volního projevu a chování. Subjekty právního vztahu si mohou svoje práva a povinnosti upravit (dohodnout) samy.
- **Blanketová právní norma** – odkazuje ve svých částech na jinou právní normu, která nemusí být ani vydána a jejíž vydání se předpokládá. Odkazuje na zvláštní zákon.
- **Odkazující právní norma** – odkazuje na konkrétní právní normu. Odkazující právní normy se například nacházejí v určitých ustanoveních zákona č. 218/2003 Sb. O soudnictví ve věcech mládeže, kdy tyto odkazují na určitá ustanovení v trestním řádu²³).

U každé právní normy lze rozlišovat její efektivitu. Efektivita každé právní normy je ovlivněna společenskými podmínkami, etapou vývoje společnosti apod. Efektivnost právní normy je vlastně vztah mezi výsledkem působením právní normy na hodnoty, cíle a společenské vztahy sledovanými právní normou²⁴).

„Mezi faktory zabezpečující efektivnost právních norem v procesu uskutečňování práva patří:

- *úroveň informovanosti adresátů o obsahu právních předpisů;*
- *odpovídající úroveň právní kultury*
- *uplatňování všech stránek zákonnosti a principů právního státu²⁵).*

V právním systému je dále také popisována působnost právní normy, což znamená, že právní norma musí být užita na určité právní vztahy. Rozlišujeme působnost **časovou, prostorovou, osobní a věcnou.**

²³) HARVÁNEK, J., *Teorie práva, I. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, ISBN 80-210-1791-0, s. 163-164.*

²⁴) VEVERKA, V., BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., *Základy teorie práva a právní filozofie, I. vyd. Praha: Codex, 1996, ISBN 80-85963-06-X, s. 74.*

²⁵) VEVERKA, V., BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., *Základy teorie práva a právní filozofie, I. vyd. Praha: Codex, 1996, ISBN 80-85963-06-X, s. 74.*

- **Časová působnost právní normy** – má souvislost s platností a účinností právní normy, dále pak s retroaktivitou (zpětnou účinností) a s intertemporalitou právní normy (s přechodnými ustanoveními právní normy).
- **Prostorová působnost právní normy** – upravuje, na jakém území právní norma platí, popř. je účinná. Prostorová působnost právní normy je založena na teritoriální působnosti orgánů veřejné moci, které právní normy vydávají, nebo oficiálně uznávají. Právní norma může mít působnost např. pro určité město, kraj apod.
- **Osobní působnost právní normy** – upravuje, pro které osoby je daná právní norma účinná, např. právní norma určená pro cizince (cizinecké zákony).
- **Věcná působnost právní normy** – upravuje, pro kterou problematiku je právní norma účinná. U věcné působnosti rozlišujeme **obecné** a **speciální** právní normy. **Obecné právní normy** mají obecnou působnost a vztahují se na větší počet stejných případů. Naproti tomu **speciální právní normy** mají zvláštní působnost a vtaňují se na odlišně věcně shodnou problematiku. Pro předpisy stejné právní síly platí, že speciální právní norma má přednost před obecnou právní normou²⁶).

1.3 Právní sankce

Pojem „sankce“²⁷) je za běžných okolností chápán v negativním smyslu, jako trest pro porušení určité právní normy. Sankce upevňují a stmelují sociální společenství. Potvrzují základní sociální hodnoty a normy. Síla sankcí závisí na společenské škodlivosti porušováním právní normy. Sankce jsou tedy stimulačními nástroji, jejichž pomocí je společnost podněcována – stimulována k určitému chování²⁸).

²⁶) GERLOCH, A., *Teorie práva*, 4. upravené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, ISBN 978-80-7380-023-9, s. 68-73.

²⁷) Pojem „sankce“ má základy v latinském výrazu *sanctio*, což je potvrzení, schválení. Na rozdíl od jiných jazyků je tento výraz v češtině nevhodně spojován s trestem.

²⁸) URBANOVÁ, M., *Sociální kontrola a právo*, 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998, ISBN 80-210-1947-6, s. 61-62.

Sankce může mít podobu pozitivní nebo negativní:

- **Pozitivní sankce** – gratifikace, jedná se o odměnu za chování v souladu s normami. U právních norem jsou pozitivní sankce málo obvyklé. Jsou typické spíše pro neprávní normativní systémy. Mezi pozitivní sankce můžeme zařadit **sankce psychické, fyzické, ekonomické nebo politické**.

Psychické sankce zahrnují různá verbální, popř. nonverbální, ocenění, vyšší prestiž, uznání apod. **Fyzické sankce** jsou příznačné spíše pro negativní sankce, kde se vyskytují jako různé fyzické tresty, omezení svobody pohybu apod. V případě fyzických pozitivních sankcí lze brát v potaz pouze předčasné ukončení omezení svobody pohybu. **Ekonomické sankce** zahrnují různé odměny, prémie a jiná ekonomická zvýhodnění. **Politické sankce** se můžou vyskytovat v podobě různé účasti na politické moci či vlivu.

Pozitivní sankce bývají v textu právní normy uvedeny jen výjimečně (např. podmíněčné propuštění). Pozitivní sankce bývají častěji propojeny s právními normami nepřímo, tzn., že v nich nebývají výslovně uvedeny. V případě, že právní subjekt postupuje jednotně s dispozicí právní normy, je jeho jednání „*secundum legem*“ pozitivně sankcionováno.

- **Negativní sankce** – trest, resp. újma, která je následkem porušení právní normy. Obvykle bývá spojována s pojmem sankce obecně a právo je pak vnímáno jako „*prima facie*“ donucovací systém²⁹).

Sankce představuje povinnost snést určitou újmu. Sankce je obecným znakem odpovědnosti. Jestliže popisujeme právní sankce, pak musíme nejprve popsat právní odpovědnost. Právní odpovědnost je jedna z mnoha sociálních odpovědností a je jednou ze základních forem realizace práva. Lze tedy vyvodit, že právní odpovědnost může být založena pouze právními normami³⁰).

²⁹) VEČEŘA, M., *Sankcionovanost jako znak právní normy. Časopis pro právní vědu, 1995, 2, ISSN 1210-9126, s. 77-78.*

³⁰) GERLOCH, A., *Teorie práva, 4. upravené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, ISBN 978-80-7380-023-9, s. 178-179.*

„Právní odpovědnost je zvláštní forma právního vztahu, ve kterém dochází na základě porušení právní povinnosti ke vzniku nové právní povinnosti sankční povahy“³¹).

„Právními skutečnostmi, jimiž vzniká právní odpovědnost, jsou protiprávní jednání a protiprávní stav“³²).

Rozlišujeme dva následující druhy protiprávního jednání:

- **Komisivní** – je to porušení zákazu určitého chování.
- **Omisivní** – je to porušení příkazu určitého chování³³).

Sankční postihy při porušení právní povinnosti:

- **Trvání původní (primární povinnosti a možnost vynutit ji právem předvídaným a upraveným způsobem.**

Subjekt nemůže být dvakrát souzen pro stejnou věc. Platí zde zásada *ne dvakrát, ne znovu (ne bis in idem)*. Primární povinnost trvá i po porušení povinnosti.

- **Vznik nové (sekundární) povinnosti (sankce, která tvoří obsah právní odpovědnosti).**

Větší důraz se na ní klade u veřejnoprávních deliktů, kde je důležitější sankční postih, než u soukromoprávních deliktů, kde naopak je důležitější vymáhání primární povinnosti.

- **Jiné následky porušení právní povinnosti**

Mezi jiné následky porušení právní povinnosti patří **neplatnost právního úkonu**, což je sankce za to, že právní úkon není v souladu se zákonem, a dále také **zánik práva**, které koresponduje s porušenou povinností, např. zánik nájemního práva při porušení nájemní smlouvy.

³¹) GERLOCH, A., *Teorie práva, 4. upravené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, ISBN 978-80-7380-023-9, s. 179.*

³²) GERLOCH, A., *Teorie práva, 4. upravené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, ISBN 978-80-7380-023-9, s. 180.*

³³) BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., *Teorie práva, 1. vyd., Praha: Codex, 1997, ISBN 80-85963-38-8, s. 143.*

Právní odpovědnost má několik funkcí, mezi které patří funkce **reparační, satisfakční, preventivní, represivní a další**.

- **Funkce reparační (kompenzační)** – se uplatňuje především u majetkové právní odpovědnosti, kde může vystupovat v podobě naturální restituce nebo odškodnění (reparace).
- **Funkce satisfakční** – je zde užíván institut zadostiučinění ve vhodné a účelné formě. Využívá se především v oblasti práva na ochranu osobnosti.
- **Funkce preventivní** – jejím cílem je předcházení porušení právní povinnosti.
- **Funkce represivní** – tuto funkci plní určitá újma, která vzniká tomu, kdo porušil právní povinnost. Každé právní odvětví má své typické újmy.
- **Funkce další** – může se jednat např. o funkci signalizační, neboť z počtu porušení právních povinností lze získávat statistické údaje³⁴).

„Právní odpovědnost je založena na:

- 1. Protiprávním jednáním (deliktem) odpovědné osoby (odpovědnost za zavinění, obecná odpovědnost, subjektivní odpovědnost)*
- 2. Vznikem škodlivého stavu (někdy se hovoří o protiprávním stavu), za který osoba odpovídá bez ohledu na zavinění (odpovědnost za následek, objektivní odpovědnost)³⁵.*

³⁴) GERLOCH, A., *Teorie práva, 4. upravené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, ISBN 978-80-7380-023-9, s. 180-182.*

³⁵) *Odpovědnost*

URL: < <http://iuridictum.pecina.cz/w/Odpov%C4%9Bdnost> > [cit. 2012-11-11].

2 Morálka jako normativní systém

V této kapitole bych chtěl představit morálku jako normativní systém. Chtěl bych zde definovat a charakterizovat morálku, její normy a sankce. Morálka by v této kapitole měla být definována a charakterizována tak, aby i laik byl schopen porovnat tento normativní systém s právem a aby každý člověk pochopil její vztah s právem. V neposlední řadě se v této kapitole zmíním o vztahu morálky a sociální pedagogiky.

2.1 Pojem morálky

Slovo „*morálka*“ vzniklo z latinského slova „*mos*“, což znamená „*vůle*“. Morálka je ve filosofické literatuře chápána jako historicky daný souhrn hodnot, principů a ideálů, který určuje, co je „*dobré*“, „*správné*“, „*vhodné*“ apod. pro určitou sociální skupinu³⁶).

„Zjednodušeně řečeno, morálka je souhrn pravidel toho, co „se (v určité společnosti, době, vrstvě, skupině apod.) dělá a nedělá“³⁷).

Jednotlivec přejímá morálku sociálním učením, jehož výsledkem je zformování stabilní struktury hodnocení, vůle a rozhodování jednotlivce, což je individuální vzorec morálního chování, které je regulované svědomím³⁸).

*„Pojem **morálka** označuje skutečný projev subjektu (jednotlivce, skupiny, společnosti) v oblasti morálních soudů, norem a pravidel jednání. Jde tudíž o soubor norem a jejich realizaci, o normativní systém“³⁹).*

Morálku můžeme chápat také jako smysl pro spravedlnost. Každý člověk by měl být schopen za normálních sociálních podmínek a při jeho určité intelektuální vyspělosti rozpoznat, co je spravedlivé a co nespravedlivé. Každý člověk pak chce jednat

³⁶) NESVADBA, P., *Filosofie a etika*, 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, ISBN 80-86898-92-X, s. 197-198.

³⁷) NESVADBA, P., *Filosofie a etika*, 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, ISBN 80-86898-92-X, s. 198.

³⁸) NESVADBA, P., *Filosofie a etika*, 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, ISBN 80-86898-92-X, s. 198.

³⁹) HUNGR, P., *Teorie práva II*, Brno: Institut mezioborových studií, 2006, s. 10.

spravedlivě a rovněž očekává spravedlivé chování od ostatních lidí. Je však velmi obtížné docílit toho, aby se každý člověk choval spravedlivě. Předpokladem spravedlivého chování jsou tedy určité morální schopnosti. Smysl pro spravedlnost je součástí racionálního myšlení. Spravedlnost je vlastně jedna z hodnot morálky⁴⁰).

Morálku lze rozdělit na **morálku povinnosti** a **morálku aspirace**. Toto rozdělení je často opomíjeno, ačkoliv je velmi důležité v diskuzích o vztahu práva a morálky.

- **Morálka aspirace** – jedná se o morálku dobrého života, výtečnosti, úplného uplatnění schopností či nadání člověka. Aristoteles a Platón rozpoznali, že člověk nemusí být schopen své schopnosti uskutečňovat. Může se ukazovat, že občanovi se něčeho nedostává. Občan byl pak odsouzen za své selhání. Nebyl však odsouzen za to, že nebyl oddán povinnosti, tj. za nedostatek, ne za provinění. Řekové se spíše zaměřovali na obecné pojetí morálky. Zaměřovali se na řádné a vhodné chování, na takové, kterým se vyznačuje člověk jednající, jak nejlépe umí.
- **Morálka povinnosti** – stanoví povinnosti a základní pravidla. Jestliže má společnost řádně fungovat a má dosáhnout určitých cílů, tak se společnost bez těchto povinností a pravidel neobejde. Morálka povinnosti vychází ze Starého zákona a Desatera. Je význačná tím, že nezavrhne člověka za to, že plně nevyužívá svých schopností. Naproti tomu ho zavrhuje za nerespektování základních požadavků a pravidel důležitých pro společenský život⁴¹).

„Morálku povinnosti je možné přirovnat ke gramatickým pravidlům; morálku aspirace k pravidlům, která stanovují kritici pro dosažení toho, co je v kompozici vznešené a vytříbené“⁴²).

Morálka je ryze obecným normativním systémem. Morálku lze však rozlišovat na **morálku individuální** a **morálku skupinovou**.

⁴⁰) RAWLS, J., *Teorie spravedlnosti*, 1. vyd. Přeložil Karel Berka, Praha: Victoria Publisching, 1995, ISBN 80-85605-89-9, s. 38-39.

⁴¹) FULLER, L., L., *Morálka práva*, 2. vyd., Přeložil Jiří Přibáň, Praha: Oikoymenh, 1998, ISBN 80-86005-65-8, s. 11-13.

⁴²) FULLER, L., L., *Morálka práva*, 2. vyd., Přeložil Jiří Přibáň, Praha: Oikoymenh, 1998, ISBN 80-86005-65-8, s. 11-13.

Individuální morálka je morálkou individua. Jedná se o soubor vnitřních pravidel, postojů a názorů, které ovlivňují chování pouze jedince. Individuální morálka je svědomím jedince. **Skupinová morálka** je souborem pravidel, postojů a názorů určité sociální skupiny. Skupinová morálka působí pouze v této skupině. Není závazná pro ostatní jedince či skupiny.

Morálka je druhým nejvlivnějším normativním systémem. Sféra morálky je tvořena jednotlivými prvky morálky. Mezi tyto prvky patří:

- **Morální jednání** - vychází z autonomní vůle každého člověka. Každý člověk si sám na základě své vůle zvolí, zda se bude chovat morálně nebo nemorálně. Morální jednání zahrnuje solidaritu, přátelství, pomoc bez očekávaného zisku.
- **Subjekt morálky** - každý člověk vystupující, jako rozumná a odpovědná bytost, která je nositelem správných a špatných vlastností.
- **Systémem hodnot a morálních norem** - zahrnuje hodnoty, které představují žádané cíle jednání. Morální normy představují příkazy, jejichž dodržování je spojeno s pocitem čistého svědomí a nedodržování s pocitem viny.
- **Výsledek (cíl)** - morálního jednání znamená utváření dobrých mezilidských vztahů a rozvoj dobré společnosti⁴³).

Premýšlíme-li nad celou řadou morálních problémů, můžeme si představit určitou stupnici, která začíná základními morálními nároky a směřuje vzhůru až k nejvyšší oblasti lidské aspirace. Na této stupnici je pomyslná ručička, která určuje hranici mezi tlakem povinnosti a výzvou k výtečnosti. Jsou lidé, kteří se snaží tuto pomyslnou ručičku vytáhnout na stupnici co nejvíce nahoru, aby rozšířili oblast povinnosti. Tito lidé jsou pro nás nepříjemní moralisté, kteří nás nevybízejí, abychom s nimi naplňovali určitý vzor, jak žít. Naopak nás nutí k víře, že jsme povinni

⁴³) KOTULANOVÁ, H., *Právo a morálka*, Brno, 2011. Diplomová práce na Právnické fakultě Masarykovy univerzity na katedře Právní teorie. Vedoucí práce prof. JUDr. PhDr. Miloš Večeřa, CSc. s. 15-16.

tento vzor přijmout. Dlouhodobé působení těchto moralistů v nás může zanechat celoživotní nechuť chovat se morálně odpovědně⁴⁴).

Velmi často dochází k překrývání pojmů morálka a etika. Mezi lidmi se pak šíří nepravda, že etika má identický význam jako morálka. Ve skutečnosti je však etika vědní disciplína, která zkoumá morálku⁴⁵).

Etiku lze považovat za jednu z nejstarších složek filosofie. V podstatě můžeme říci, že při vývoji filosofie, vznikala etika jako druhá větev filosofie. Etiku lze rovněž nazývat jako praktická filosofie. Pojem „**Ethika**“ má původní základ v řeckém slově „*ethos*“, které označuje zvyk, obyčej, mrav⁴⁶).

„Etika se v zásadě dělí na normativní etiku (jak má člověk jednat) a na metaetiku (teorie původu a podstaty mravnosti)⁴⁷).

Etika má několik speciálních disciplín, mezi které patří např. etika pedagogiky, psychologická etika, sociologická etika, deskriptivní a sociologie morálky. Sociologie morálky zkoumá působení morálních norem v lidské společnosti a jejich odraz ve vědomí sociálních skupin.

Velmi významnou etickou disciplínou pro právní vědu je **právní etika**. **Právní etika** zkoumá působení právních norem z hlediska etických principů. Právní etika je vlastně nauka, která se zabývá úlohou mravnosti v právním životě společnosti. Předmětem právní etiky je právo jako objekt etiky. Právní etika se zaměřuje na kvalitu práva. Sleduje obohacení práva o mravní hodnoty na úkor ryze volního prvku v právu⁴⁸).

⁴⁴) FULLER, L., L., *Morálka práva*, 2. vyd., Přeložil Jiří Přibáň, Praha: Oikoymenh, 1998, ISBN 80-86005-65-8, s. 17.

⁴⁵) HUNGR, P., *Teorie práva II*, Brno: Institut mezioborových studií, 2006, s. 10.

⁴⁶) PINZ, J., *Úvod do právního myšlení a státovědy*, 2. vyd., Praha – Nymburk: O.P.S., 2006, ISBN 80-903773-2-7, s. 99.

⁴⁷) PINZ, J., *Úvod do právního myšlení a státovědy*, 2. vyd., Praha – Nymburk: O.P.S., 2006, ISBN 80-903773-2-7, s. 100.

⁴⁸) PINZ, J., *Úvod do právního myšlení a státovědy*, 2. vyd., Praha – Nymburk: O.P.S., 2006, ISBN 80-903773-2-7, s. 101 – 103.

Aristoteles považoval etiku za vědu politickou, neboť není možné, aby byl jedinec politicky aktivní a přitom nebyl „řádný“. Etika je zřejmě součástí politické vědy. Etika by se podle Aristotela měla jmenovat politika⁴⁹).

Na závěr této podkapitoly bych se chtěl zmínit o vztahu morálky a sociální pedagogiky. Stejně tak, jako právo je v určitém vztahu se sociální pedagogikou, tak i morálka tuto disciplínu do jisté míry ovlivňuje.

Vztah morálky a sociální pedagogiky má základy ve filozofii. Filozofie je základním východiskem pro všechny vědní obory. Dává nám odpovědi na otázky týkající se vztahu člověka k přírodě, k druhým lidem, ke společnosti i sobě samému. V rámci filozofie má k sociální pedagogice velmi blízko etika, což je věda zabývající se morálkou. Sociální pedagogika se ztotožňuje s hodnotami morálky, kterými jsou dobro, spravedlnost, důvěra, tolerance, zodpovědnost apod.⁵⁰).

2.2 Morální normy

Morální norma je obecně požadované pravidlo chování. Morální norma je pouze všeobecným návodem na jednání, které předpokládá samostatného a kriticky myslícího člověka. Není možné mít normy, které by předepisovaly jednání pro každou konkrétní situaci⁵¹).

Morální normy jsou normy neinstitucionální a vytváří se nesystematicky. Pouze se nekriticky předpokládá, že „jsou“. V morálce dochází k jednotě subjektu i objektu normy, protože společnost normy nejen tvoří, uznává a sankcionuje, ale také je sama plní bez zprostředkovatelské role nějaké instituce.

Morální normy regulují jednání jedince (člověka) bez ohledu na ostatní společenské regulativy. Důležité jsou v tomto smyslu vnitřní motivy člověka,

⁴⁹) ARISTOTÉLES, *Magna moralia*, 2. vyd., Přeložil Antonín Kříž, Praha: Nakladatelství Petr Rezek, 2010, ISBN 80-86027-34-1, s. 9.

⁵⁰) KRAUS, B., *Základy sociální pedagogiky*, 1. vyd., Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-383-3, s. 54 – 55.

⁵¹) EMMERT, F., A KOLEKTIV, *Odmaturuj ze společenských věd*, 1. vyd. Brno: Didaktis, 2004, ISBN 80-86285-68-5, s. 205-206.

jako např. pocit zodpovědnosti, osobní svědomí apod. Člověk je v podstatě sám sobě vlastním zákonodárcem a je schopen se sám podřídit normě, resp. povinnosti, a také případné sankci. Vnitřní způsob regulace od vnějšího způsobu regulace odlišujeme ve způsobu přijetí povinnosti. U vnitřního způsobu regulace dochází ke „zvnitřnění“ povinnosti jako motivu morálního jednání. U vnějšího způsobu regulace dochází k podřízení se právní normě⁵²).

Morální norma je od pradávna vytvářena společností. Každá morální norma je založena na hodnotách a prioritách popř. náboženství určité společnosti. Každá morální hodnota má základy v historickém vývoji společnosti. Hranice normality a abnormality se mohou diametrálně odlišovat v závislosti na době a kultuře⁵³).

Morální normy zahrnují morální hlediska a kritéria, která určují postavení dobra v životě. Normy morálky nemají povahu technických návodů ke správnému chování, ale jsou to hodnoty, návody, příkazy a zákazy, které určují hranice správného chování. Jedná se o normy, jež nejsou nijak kodifikovány a nemají oficiální formu. Největší hodnotou morálních norem jakožto samotné morálky je dobro⁵⁴).

Morálka je otevřený systém především k normám právním a dále také k normám náboženským a zvykovým. Morální normy se prosazují v konfrontaci se zvykovými normami daleko důrazněji, neboť u zvykových norem je důležitá dlouhodobost a užívání. Naproti tomu je morálka pružnější a je schopna reagovat na změnu hodnot a působení času⁵⁵).

Vztah morálních norem a náboženských norem byl v historii velmi těsný. To souviselo s velmi úzkým vztahem celé společnosti s náboženstvím. Morální normy mají často kořeny v náboženských normách. V současné době můžeme sledovat značný

⁵²) *Právo a morálka*

URL: <http://www.pf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PF.../teorie.../Pravo_a_moralka.ppt>
[cit. 2013-01-13].

⁵³) ČERNÁ, A., *Výchova směřující k toleranci rasových, náboženských a sexuálních menšin- analýza učebnic pro základní školy*, Brno, 2008. *Bakalářská práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity na ústavu Pedagogických věd - Pedagogika. Vedoucí práce doc. PhDr. Milada Rabušicová, Dr. s. 12.*

⁵⁴) KOVÁČOVÁ, D., CHMELAROVÁ, SÝKOROVÁ, K., *Právo a morálka*, Karlovarská právní revue, 2009, 3, ISSN 1801-2193, s. 47.

⁵⁵) CHOCHOLOVÁ, S. D., *Právo a morálka*, Brno, 2009. *Diplomová práce na Právnické fakultě Masarykovy univerzity na katedře Teorie práva. Vedoucí práce prof. JUDr. PhDr. Miloš Večeřa, CSc. s. 11.*

odliv společnosti od náboženství, a to především v evropských zemích. To má za následek odklon práva od náboženství. V minulosti bylo pouto mezi právem a náboženstvím silnější i proto, že nebyla svoboda vyznání⁵⁶).

Měřítkem morálního posuzování je svědomí jedince. Morální dobro je ve shodě se svědomím jedince. Naproti tomu morální zlo odporuje svědomí jedince. Záleží pouze na jedinci, jakou bude mít morální kvalitu. Každý jedinec či skupina má svoje normy co je a co není mravem v určitém sociálním kontextu. Jestliže posuzujeme určité jednání jako mravné nebo nemravné, posuzujeme tedy to, zda je toto jednání konformní se sociálně přijatými normativními standardy⁵⁷).

Při posuzování morální úrovně společnosti záleží také na tom, do jaké míry zachovává společnost své morální normy. Zda je člověk čestný, poctivý, spravedlivý a má i jiné morální vlastnosti poznáme až z jeho chování. V případě, že má člověk morální vlastnosti, je tento člověk morálně odpovědný. Každý člověk očekává, že když se chová on v souladu s určitými morálními normami, budou se takto chovat i lidé v jeho okolí. Lze tedy říci, že si toto jednání na ostatních lidech nárokuje. Nárok na dodržování morálních norem od ostatních lidí však nelze vynutit jako u právních norem. Fakticky tento nárok vynutit nelze vůbec. Jak jsem již výše uvedl, tak morální normy vznikají v určité společnosti a v určitém kontextu. Společnost si tedy svým schvalováním či odsuzováním určitého jednání může do jisté míry vynutit morální jednání jedince⁵⁸).

Důležitou podmínkou spolužití mezi lidmi je přechod od subjektivní morality k mravnosti. V sociálních skupinách hrozí nebezpečí hypertrofie mravních předpisů, která by mohla vézt k určité pluralitě stanovisek. Určité minimum mravní identity je nutné pro každý sociální útvar. Velikost tohoto minima je závislá na povaze sociálního útvaru. Tyto skutečnosti si můžeme ukázat na příkladu manželství. Do manželství vstupuje muž i žena s jinými mravními hodnotami, ale má-li být manželství úspěšné - nekonfliktní, musí se oba manželé domluvit na společných mravních

⁵⁶) MARŠÁLEK, P., *Právo a společnost*, 1. vyd. Praha: Auditorium, 2006, ISBN 978-80-903786-8-1, s. 27-35.

⁵⁷) ANZENBACHER, A., *Úvod do etiky*, 2. vyd., Přeložil Karel Šprunk, Praha: Zvon, 1994, ISBN 80-7113-111-3, s. 110.

⁵⁸) CÍSAŘ, T., *Právo a morálka*, Brno, 2009, Diplomová práce na Právnické fakultě Masarykovy univerzity na katedře Právní teorie, Vedoucí práce prof. JUDr. PhDr. Miloš Večeřa, CSc., s. 28.

hodnotách. Mravní normy jsou prvky „étosu“. Důležitým prvkem mravnosti je lidské svědomí⁵⁹).

„Mezi individuálním svědomím a sociálním étosem je vzájemný vztah:

- Na jedné straně se svědomí tvoří a určuje na daném étosu: zvnitřňuje (internalizuje) ho, zpracovává ho, anebo se od něho distancuje.
- Na druhé straně svědomí lidí dynamizuje étos a jeho normy (např. ve smyslu toho čemu říkáme proměna hodnot)⁶⁰).

Procesy, které probíhají ve vztahu étosu a svědomí, jsou do jisté míry společensky zprostředkované, jako např. společnost a masmédia. Vztah mezi svědomím a étosem má různou povahu v závislosti na kulturním kontextu. Sociální skupiny (společnosti), které přijímají morální normy na základě silné tradice, se řídí nekriticky a bez napětí sociálním étosem a jeho normami. Svědomí a étos jsou pak spolu tak spjaty, že nejsou prakticky rozlišovány. Jinak je tomu v nestejnorodých společnostech, kde v rámci svobodného svědomí existují různé formy étosu, anebo nelze o společném étosu vůbec hovořit⁶¹).

2.3 Morální sankce

Podobně jako právní sankce mají i morální sankce spíše negativní charakter. Můžou mít však i charakter pozitivní. Morální sankce mají rovněž stejný význam pro morálku jako právní sankce pro právo. Pomocí morálních sankcí je tedy společnost podněcována, stimulována, resp. donucována k chování v souladu s morálními normami a hodnotami. Stejně jako morální normy nejsou ani jejich sankce nijak kodifikovány.

Sankce morálních norem nejsou projevem donucovacích aktů, neboť nejsou vykonatelné fyzickým donucením. Morální sankce mají podobu společenského zapuzení, odsouzení, resp. zavržení, jako reakci okolní společnosti na chování

⁵⁹) ANZENBACHER, A., *Úvod do etiky*, 2. vyd., Přeložil Karel Šprunk, Praha:Zvon, 1994, ISBN 80-7113-111-3, s. 105-108.

⁶⁰) ANZENBACHER, A., *Úvod do etiky*, 2. vyd., Přeložil Karel Šprunk, Praha:Zvon, 1994, ISBN 80-7113-111-3, s. 108.

⁶¹) ANZENBACHER, A., *Úvod do etiky*, 2. vyd., Přeložil Karel Šprunk, Praha:Zvon, 1994, ISBN 80-7113-111-3, s. 108-110.

proti morálním pravidlům. Negativní morální sankce mají spíše nátlakový, resp. preventivní význam. Pozitivní morální sankce se používají v případech, které nejsou v konfliktu s morální normou. Morální sankce má pak satisfakční význam. Jedná se především o pochvaly a odměny⁶²).

Pokud se v této kapitole zabýváme morálními sankcemi, je důležité rozdělit jednotlivé sankce i podle rozdělení morálky na morálku povinnosti a morálku aspirace. Logicky by v morálce povinnosti měly mít postihy přednost před odměnami. Běžně nechválíme člověka za přizpůsobení se morálním normám. Naopak takovému jedinci dáváme jasně najevo, např. kritikou, že se nám jeho chování nelíbí⁶³).

„Vzhledem k symetrii by se očekávalo, že v morálce aspirace, usilující o to nejvyšší, by odměna a chvála měla hrát stejnou roli jako v morálce povinnosti trest a nesouhlas. Do určité míry tato zrcadlová představa v praxi přetrvává. Dokonalá symetrie je však mařena skutečností, že čím víc se člověk blíží k tomu nejvyššímu, čeho lze dosáhnout, tím méně dokáže ostatní jeho výkon ocenit“⁶⁴).

Morální sankce jsou závislé na tzv. mravním hodnocení, což je přiřazení mravní hodnoty ke svému jednání nebo jednání ostatních lidí. Lidské chování chválíme či kritizujeme nebo jej schvalujeme či zavrhuje v závislosti na tom, zda se jedná o chování dobré či špatné. Mravně hodnotit však můžeme i osoby a sociální útvary. Osoby mohou být dobré či špatné, nebo svědomité či nesvědomité. Sociální útvary hodnotíme podle toho, zda jsou spravedlivé či nespravedlivé nebo lidské či nelidské. Jestliže mravně hodnotíme lidské jednání, musíme předpokládat, že člověk dosáhl určité rozumové vyspělosti a je schopen rozlišit dobro od zla⁶⁵).

⁶²) *Právo a morálka*

URL: <http://www.pf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PF.../teorie.../Pravo_a_moralka.ppt> [cit. 2013-01-27].

⁶³) FULLER, L., L., *Morálka práva*, 2. vyd., Přeložil Jiří Přibáň, Praha: Oikoymenh, 1998, ISBN 80-86005-65-8, s. 35.

⁶⁴) FULLER, L., L., *Morálka práva*, 2. vyd., Přeložil Jiří Přibáň, Praha: Oikoymenh, 1998, ISBN 80-86005-65-8, s. 35.

⁶⁵) ANZENBACHER, A., *Úvod do etiky*, 2. vyd., Přeložil Karel Šprunk, Praha: Zvon, 1994, ISBN 80-7113-111-3, s. 14.

„To znamená dvě věci:

- Předpokládáme, že každý nějak ví, co je dobré a co špatné, alespoň ve všeobecném smyslu. To nevylučuje, že v jednotlivém případě lidé mohou mít o dobru a zlu zcela rozdílné názory.
- Předpokládáme také, že každý rozhodně ví, že dobro je nutné konat a zlo nekonat. Jde tu o vědomí, že mravní nárok dobra má povahu nepodmíněné závaznosti⁶⁶).

Toto poznání dobra a zla, které předpokládáme ve styku s lidmi, nazýváme svědomí. Každý, koho mravně posuzujeme, musí být pánem svého jednání. Sám se rozhoduje, jak se bude chovat. Člověk je tedy svobodný ve svém rozhodování. Mravní hodnocení předpokládá, že každý člověk se rozhoduje na základě dobrovolnosti. Mravní hodnocení rovněž předpokládá hledisko odpovědnosti. Odpovědnost nám dává odpověď na otázku „proč jedinec konal tak, jak konal“.

V normálním chápání má mravní hodnocení činů, osob a poměrů sociální aspekt. Morální soud se často dotýká vlastních potřeb a potřeb druhých lidí. Na tomto vztahu závisí spokojené soužití lidí ve společnosti a také spravedlnosti. Tím jsou v podstatě vyjádřeny požadavky, aby se lidé navzájem uznávali a vážili si sebe i ostatních lidí, protože i ostatní lidé mají stejné nebo obdobné potřeby jako oni sami. Mravní hodnocení také úzce souvisí s hodnotou a důstojností člověka. Z jednoho pohledu se jedná o vlastní hodnotu – sebeúctu, a z druhého pohledu se jedná o hodnotu osoby a respekt k ní v očích druhých lidí. Jestliže jedinec vykoná něco nemorálního, tak se jeho sebeúcta dostane k samému dnu. Když tedy provedeme nemorální skutek, tak ztratíme úctu k sobě samému a rovněž úctu druhých lidí k naší osobě⁶⁷).

⁶⁶) ANZENBACHER, A., *Úvod do etiky*, 2. vyd., Přeložil Karel Šprunk, Praha:Zvon, 1994, ISBN 80-7113-111-3, s. 14.

⁶⁷) ANZENBACHER, A., *Úvod do etiky*, 2. vyd., Přeložil Karel Šprunk, Praha:Zvon, 1994, ISBN 80-7113-111-3, s. 14-17.

3 Vztah práva a morálky

V této kapitole se chci zabývat vztahem práva a morálky z historického i současného pohledu. Po přečtení této kapitoly by si měl každý člověk, alespoň rámcově, představit vztah mezi právem a morálkou. Dále by si po přečtení této kapitoly měl představit, jaký je rozdíl mezi těmito normativními systémy. Na závěr této kapitoly bych chtěl začlenit morálku a právo mezi normativní systémy.

3.1 Historický pohled na vztah práva a morálky

Již ve starém Řecku před více než 2500 lety si kladli různí myslitelé a filozofové otázky, jak nejlépe rozdělit moc ve státě, jak zabránit jejímu zneužití a jak správně stát spravovat. V souvislosti s těmito otázkami se nabízely i další otázky jako např. jak vytvořit rovnováhu mezi právem, mocí a morálními hodnotami. Ve starém Řecku se otázkou vztahu práva a morálky zabývala filozofie. Vývojové fáze filozofie pak můžeme rozdělit do tří období. Jedná se o období předsókratovské (5. - 6. st. před naším letopočtem), sókratovské (3. - 6. st. před naším letopočtem) a období posókratovské (3. - 6. st. našeho letopočtu). Sókrates se jako filozof zabýval právě otázkou člověka a etikou jeho chování⁶⁸).

Právo a morálka jsou ale prakticky tak staré, jako společnost sama. Ještě předtím, než si člověk dostatečně vyvinul jazyk tak, aby mu to dovolovalo vydávat příkazy, popř. zákazy, byl přijat ve své sociální skupině pouze za předpokladů, že se podrobil pravidlům této skupiny⁶⁹).

⁶⁸) VALEŠ, L. *Dějiny politických teorií*. 2. vyd., Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, ISBN 978-80-7380-031-4, s. 14.

⁶⁹) F., A., HAYEK, *Právo, zákonodárství a svoboda*, 3. vyd., Přeložil Tomáš Ježek, Praha: Prostor, 2011, ISBN 978-80-7260-253-7, s. 3.

Z historického hlediska můžeme zařadit právo a morálku do čtyř názorových proudů:

Teorie přirozeného práva (jusnaturalismus):

Tato teorie je založena na právním dualismu, tedy na existenci **práva přirozeného** (*ius nature*), které vzniká mimo stát, a na existenci **práva pozitivního**, které tvoří stát. Základy právního dualismu jsou nacházeny už v učení **PLATÓNA** a **ARISTOTELA (4. století před n. l.)**. Na jejich myšlenky pak navazuje i středověká teologie, která zdroj přirozeného práva vidí v Bohu.

Dalším významným myslitelem v této oblasti byl římský politický filozof, řečník a státník **Marcus Tullius Cicero (106 - 43 let před n. l.)**. Jeho učení vycházelo ze společenské přirozenosti práva⁷⁰).

„Přirozenoprávní je rovněž jeho teze, že všechny národy a v každé době ovládá jediný, věčný a neměnný zákon. Tento přirozený zákon není možné vyhlásit za neplatný, ani ho omezit nebo zrušit. Přirozené je jinému neškodit“⁷¹).

Významným představitelem římské jurisprudence byl **Domitius Ulpianus (zemřel v r. 228)**, který viděl shodu mezi přirozeným právem a právem civilním v tom, že přirozené právo je společné všem živým tvorům.

Nejvýznamnějším představitelem prvního období vývoje křesťanské filozofie je sv. **Augustinus Aurelius – AUGUSTIN (354 - 430)**. Augustin pravil, že pravý věčný zákon je Boží rozum nebo vůle Boží. Tvrdil, že přirozené právo vychází z teologického základu⁷²).

Aristotelem se ve středověku inspiroval významný představitel období křesťanské filozofie – scholastiky **Tomáš Akvinský (1225 - 1274)**. Byl autorem několika významných knih, jako např. „*O pravdě*“, „*O zlu*“. Akvinský se zabýval

⁷⁰) ZOUBEK, V., *Teorie státu a práva, 1. vyd., Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, ISBN 80-7251-233-1, s. 87 – 89.*

⁷¹) ZOUBEK, V., *Teorie státu a práva, 1. vyd., Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, ISBN 80-7251-233-1, s. 89.*

⁷²) ZOUBEK, V., *Teorie státu a práva, 1. vyd., Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, ISBN 80-7251-233-1, s. 87 – 89.*

myšlenkou o ctnostech nadpřirozených, o morálním řádu a morální závaznosti jednání jedince pod hrozbou posmrtné odplaty⁷³).

Dalším významným představitelem jusnaturalismu je **Immanuel Kant (1724 - 1804)**. Kant tvrdí, že právo nám zprostředkovává pouze legalitu. Naproti tomu moralita zprostředkovává svobodné spojení vůle s tím, co má být. Jde o dodržování norem kvůli sobě samému nebo kvůli svým blízkým⁷⁴).

V 17. a 18. století se jusnaturalismus stává součástí osvícenství, protože místo božských zákonů se myšlenkou přirozeného práva stává rozumem postižitelná přirozenost člověka. Tato teorie uvádí, že přirozená je svoboda a rovnost lidí. Lidé se při vytváření občanské společnosti a státu zbavili části svých práv. Jde o uzavření společenské smlouvy, která je legitimizačním základem státu a chrání práva lidí.

Mezi hlavní představitele tohoto období patří **Thomas Hobbes (1588 - 1679)**. Hobbes nebyl zastáncem neomezené svobody, protože pak by se jednalo o anarchii. Tvrdil, že člověk je tvor toužící po slávě, bohatství a moci. Proto bylo nutné uzavřít společenskou smlouvu, aby každý jedinec byl chráněn před ostatními.

Významným kritikem Hobbese a jeho vize na omezení svobody byl **John Locke (1632 - 1704)**. Nebyl zastáncem upřednostňování obecného blaha nad blahem jednotlivce. Stát by měl chránit především jednotlivce, ne společnost jako celek.

Od ostatních zastánců přirozenoprávní teorie se významně odlišuje **Charles Louis Montesquieu (1689 - 1755)**. Montesquieu je autorem díla „*O duchu zákonů*“. V tomto díle poukazuje na to, že zákony jednotlivých národů musejí vznikat na základě náboženství, mravních zvyklostí, hospodářské situace apod.⁷⁵).

⁷³) NESVADBA, P., *Filosofie a etika*, 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, ISBN 80-86898-92-X, s. 239.

⁷⁴) HUNGR, P., *Teorie práva II*, Brno: Institut mezioborových studií, 2006, s. 11.

⁷⁵) ZOUBEK, V., *Teorie státu a práva*, 1. vyd., Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, ISBN 80-7251-233-1, s. 87 – 93.

Právní pozitivismus (juspozitivismus a normativismus):

Právní pozitivismus je od pradávna v opozici přirozenoprávní teorii. Právní pozitivismus začal mít význam až se vzrůstající úlohou moderního státu. Právo je v právním pozitivismu chápáno jako výtvar lidské činnosti, tedy jako činnost k vytváření zákonů⁷⁶).

Změnou politických systémů z monarchií na republiky, tedy změnou zákonodárných systémů, došlo postupně k nahrazení práva kultem zákona. Z právního pozitivismu vyplývá, že právo a morálka jsou odlišné systémy norem. Právní norma nemůže být morální či nemorální. Z práva jsou pak odvozována soudcovská rozhodnutí. Oddělení práva od morálky vedlo k menší odpovědnosti zákonodárců při tvoření norem⁷⁷).

Právní pozitivismus je vnímán tak, že odmítá jakékoliv kořeny z metafyziky. I právní pozitivismus může však mít takové kořeny, pokud právnícká veřejnost přijme tyto kořeny. Právní pozitivisté nepopírají možnost determinace práva metafyzickými vlivy. Tímto determinantem je především víra v tyto vlivy. Víra v přirozené právo tedy toto právo částečně přetváří v právo pozitivní. Tímto vyrovnávají velké rozpory mezi právním pozitivismem a přirozeným právem⁷⁸).

Již ve starověku a středověku bylo mnoho právnických učenců, kteří se zabývali analýzou práva, především pak analýzou právních textů a jejich interpretací. Ve starověku se touto problematikou zabývala římská jurisprudence a její představitelé **GAIUS, PAPIAN, ULPIAN a PAUL (2. - 3. st. n. l.)**. S touto problematikou souvisí i činnost justiniánských kodifikátorů (6. st. n. l.) a ve středověku pak římskoprávní škola glosátorů (12. - 13. st. n. l.) a komentátorů (14. - 15. st. n. l.).

Z vysoké úrovně kodifikovaného práva, zejména napoleonské kodifikace občanského zákoníku, pak vycházela francouzská škola právní exegeze. Občanský

⁷⁶) OMAROV, M., *Právní myšlení na prahu 21. století. Analýza základních proudů, problému a kategorií*, Brno, 2005. Diplomová práce na Právnícké fakultě Masarykovy univerzity na katedře Teorie práva. Vedoucí práce PhDr. Tatiana Machalová, Csc., s. 20.

⁷⁷) HUNGR, P., *Teorie práva II*, Brno: Institut mezioborových studií, 2006, s. 12.

⁷⁸) SOBEK, T., *Právní myšlení: kritika moralismu*, 1. vyd., Praha: Ústav státu a práva, 2011, ISBN 978-80-87439-03-6, s. 370 – 371.

zákoník měl vliv i na rakouskou exegetickou školu.

Právní pozitivismus v Německu byl značně ovlivněn historickou právní školou a absencí kodifikovaného práva. Německé právo tedy vycházelo z práva římského a obyčejového. Významným představitelem německého právního pozitivismu byl zakladatel historické právní školy **Friedrich Carl von Savigny (1779 - 1861)**. Byl velkým odpůrcem přirozeného práva. Savignyho žák **Georg Friedrich Puchta (1798 - 1846)** rozvíjel pojmové právní myšlení. To pak spojovalo historickou právní školu s právním pozitivismem. Německá právní škola byla však stále mnohem tvůrčí, než jiné právní školy.

Jiným vývojem prošel právní pozitivismus v Anglii, neboť byl ovlivňován rozdíly mezi kontinentálním právem a právem anglosaským. Významným zástupcem anglického pozitivismu byl **John Austin (1790 - 1859)**. Zavedl do praxe základy analytického právního pozitivismu. Austin tvrdil, že platné právo je třeba odlišit od morálky, dále že předmětem právní vědy je pouze platné právo a také, že právní věda se dělí na vědu o konkrétním právu určitého státu a obecnou právní vědu⁷⁹).

Jedním z nejvýznamnějších představitelů právního pozitivismu 20. století a právní vědy vůbec byl **Herbert Lionel Adolphus Hart (1907 - 1992)**. Byl profesorem právní teorie na oxfordské univerzitě. Stejně tak jako Austin byl i on představitelem tzv. analytické jurisprudence. Mezi jeho nejvýznamnější díla patří „*Pojem práva*“. Tato kniha změnila pohled na právo, morálku a politiku⁸⁰).

Hart je rovněž představitelem právního směru neopozitivismu, který vznikl na přelomu 19. a 20. století z právního pozitivismu, který v té době prožíval krizi a který se sblížil s ostatními právními metodologickými koncepty. Z analytického pozitivismu vznikla normativní teorie práva⁸¹).

Představitelem této teorie byl **Hans Kelsen (1881 - 1973)**. Narodil se v Praze a jako profesor působil na několika prestižních univerzitách. Chtěl zvědečtit právní

⁷⁹) ZOUBEK, V., *Teorie státu a práva*, 1. vyd., Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, ISBN 80-7251-233-1, s. 87 – 95.

⁸⁰) HART, H., L., A., *Pojem práva*, 1. vyd., Přeložil Petr Fantys, Praha: Prostor, 1997, ISBN 80-4260-103-2, s. 1.

⁸¹) ZOUBEK, V., *Teorie státu a práva*, 1. vyd., Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, ISBN 80-7251-233-1, s. 96.

teorii. Ve svých myšlenkách často vycházel z Kanta. Byl zastáncem toho, aby právníká filozofie zkoumala apriorní principy právního poznání⁸²).

Sociologické právní koncepce:

Tato koncepce chápe právo jako společenský jev, a proto je zkoumá z pohledu společnosti. Tyto koncepce vznikaly v Evropě a USA na přelomu 19. a 20. století. Hlavním úkolem sociologické koncepce je stabilizace mezilidských vztahů ve společnosti. Právo z pohledu sociologie se od morálky odlišuje tím, že zavádí jistotu a uklidňuje, neboť jasně koresponduje s lidskými potřebami pořádku, bezpečnosti a ochrany. Naproti tomu působení morálky je pro jedince zneklidňující v závislosti na jejím vnímání⁸³).

Zakladatelem právní sociologie je rakouský právník **Eugen Ehrlich (1862 - 1922)**. Jeho nejvýznamnějším dílem je kniha „*Základy sociologie práva*“. Ehrlich je zastáncem myšlenky, že právní sociologie je vědou o živém právu. Poukazuje na to, že množství různých vztahů není upraveno žádnými zákony a přesto fungují, neboť jsou upraveny jinak. Z této myšlenky vyplývá, že samotné poznání zákonů nám nemusí nutně ukazovat celkový obraz práva.

Právní sociologii se také velmi intenzivně zabýval německý právník, sociolog a politolog **Max Weber (1864 - 1920)**⁸⁴). „*Max Weber dokazuje, že zajímáme – li se o právo, právní řád, právní pravidlo, musíme přesně rozlišovat mezi hlediskem juristickým a sociologickým. Podle Webera právní věda se ptá po ideálně platných právních normách, kdežto sociologie zkoumá, co se skutečně děje ve společnosti, přičemž vychází z toho, že je určitá šance, že členové společnosti věří v platnost tohoto řádu a orientují své chování podle něho*“⁸⁵).

⁸²) Hans Kelsen URL: <<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/kelsen.html>> [cit. 2013-02-23].

⁸³) HUNGR, P., *Teorie práva II*, Brno: Institut mezioborových studií, 2006, s. 13.

⁸⁴) KUBEŠ, V., *Kapitoly z právní sociologie, 1*, vyd. Brno: Rektorát Masarykovy univerzity Brno, 1991, ISBN 80-210-0280-8, s. 7 – 8.

⁸⁵) KUBEŠ, V., *Kapitoly z právní sociologie, 1*, vyd. Brno: Rektorát Masarykovy univerzity Brno, 1991, ISBN 80-210-0280-8, s. 7.

Dalším významným právním sociologem byl **Roscoe Pound (1870 - 1964)**, významný představitel americké právní sociologie. Pound vycházel z pragmatizmu, což je základ všech sociologických směrů v USA. Pound pracoval na vizi sociologické jurisprudence, která se prolíná se zájmovou jurisprudencí. Zájmová jurisprudence ukazuje na to, že se právo tvoří na základě nějakého účelu.

Podle Pounda má právo roli „*sociálního inženýrství*“ – vytvoření stabilizované společnosti. Pound rozlišuje tři různé druhy zájmů, které jsou na sobě nezávislé. Jedná se o zájmy veřejné, tedy zájmy celé společnosti, dále pak zájmy společenské, tedy zájmy jednotlivých skupin nebo části společnosti. Třetím druhem zájmů jsou zájmy individuální, tedy zájmy jednotlivce, které souvisejí s jeho životem v určitém prostředí.

Dalším významným sociologickým právním směrem je právní realizmus. Právní realizmus přesouvá své pole působnosti do právní praxe a zejména pak do činnosti soudů. Jde o rozšíření Poundovy myšlenky, která chápe právo jako soubor pravidel právních aktů.

Pojem „právní realizmus“ dali tomuto směru v roce 1930 jeho nejvýznamnější představitelé. První z nich je **Karl Nickerson Llewelyn (1893 - 1962)**, profesor práva na Columbijské univerzitě v New Yorku. Llewelyn vyslovil myšlenku, že právní realizmus je pouze určitá předpověď toho, co budou dělat soudy.

Druhým představitelem tohoto směru byl **Jerome Frank (1889 - 1957)**. Jeho nejvýznamnějším knižním dílem je „*Právo a moderní myšlení*“. V tomto díle popisuje, že právo není soubor pevně stanovených pravidel, ale pouze jakýsi návod, jak mají soudci rozhodovat v závislosti na své morálce, souboru hodnot, moci a na vlastní autoritě⁸⁶).

Psychologické právní koncepce:

Počátkem 20. století se začala prosazovat psychologicko právní koncepce. „*Východiskem psychologického pohledu na vztah práva a morálky je teze **Leona Petrazického (1867 - 1931): Právo je psychickým faktorem společenského života, je***

⁸⁶) ZOUBEK, V., *Teorie státu a práva*, 1. vyd., Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, ISBN 80-7251-233-1, s. 98 – 100.

výtvořem lidské psychiky. Jeho základ netvoří norma, nýbrž psychický prožitek, složený z idejí a emoci“⁸⁷⁾.

Právo je k morálce dvoustranné. Sankce za nesplnění morální normy se nachází ve svědomí, které je vytvářeno od dětství každého jedince. Právní normy vyvolávají v každém jedinci pocit povinnosti. Právo má tedy povahu oprávnění i povinnosti. Naproti tomu morálka má povahu pouze povinnosti. Právo je ve společnosti důležitější.

Georg Jellinek (1851 - 1911) srovnává právo s morálkou nebo náboženstvím. Tvrdil, že jde o jev, který vychází z nitra člověka. Právo však považoval za soubor norem, které vycházejí z nitra určité autority. Naproti tomu morálka vychází z nitra každého z nás⁸⁸⁾.

3.2 Současný pohled na vztah práva a morálky

Právo se v minulosti vyvinulo z morálky, protože civilizovanější společnost začala upevňovat své zásady a dále také vymáhat jejich dodržování. Jak je již v této práci několikrát uvedeno, právo bez morálky existovat nemůže. Za porušení práva nelze každého postihnout. Stát nemá dostatečné množství nástrojů k postižitelnosti všech protiprávních jednání. Není v silách žádného státu, resp. národa, mít tolik policistů, úředníků soudců apod., aby bylo možno zjistit a poté potrestat všechna protiprávní jednání. Z tohoto důvodu musí v dnešní době právo fungovat tak, aby společnost veškeré normy dodržovala dobrovolně. Lidé se pak tedy musejí chovat mravně, podle určitých zažitých vzorců chování tak, aby byly zajištěny dobré vztahy mezi lidmi. V případě, že tato pravidla chybí, tak žádné právo a ani stát lepší život – soužití lidí nezajistí⁸⁹⁾.

Po 2. světové válce se mezi laickou i odbornou veřejností opětovně začalo mluvit o neoddělitelnosti práva a morálky. Zastánci přirozenoprávní teorie ukazovali na to, že nacistické právo bylo velmi nemorální právo. Naproti tomu právní pozitivisté tvrdili, že i špatné – nemorální právo je právo. Výsledkem obnovených

⁸⁷⁾ HUNGR, P., *Teorie práva II, Brno: Institut mezioborových studií, 2006, s. 12.*

⁸⁸⁾ HUNGR, P., *Teorie práva II, Brno: Institut mezioborových studií, 2006, s. 12 – 13.*

⁸⁹⁾ HEŘMANOVÁ, M., *Zákony bez morálky jsou na nic,*

URL: <<http://www.sucr.cz/zpravy-a-stanoviska/slovo-soudce/402-zakony-bez-moralky-jsou-na-nic.html>> [cit. 2013-02-24].

jusnaturalistických východisek je dynamická teorie slučující stabilitu i proměnlivost práva přirozeného⁹⁰).

Tento směr představuje **Lon Luvois Fuller (1902 - 1978)**, který patří mezi nejvýznamnější právní filozofy a právní teoretiky 20. století. Působil jako profesor na Harvard Law School. Byl velkým oponentem H. L. A. Harta. Vytvořil vlastní přirozenoprávní nauku, jež vychází z procedurální povahy přirozenoprávní teorie. Vztahy mezi přirozeným právem a pozitivním právem ovlivnily i jeho dílo. Nejznámějším dílem je „*Morálka práva*“ („*The Morality of Law*“) ⁹¹).

I ostatní příznivci přirozenoprávní teorie tvrdí, že právo je prostředek proti destrukci společnosti a zakazují nemorální právní normy. Při vytvoření nemorální normy vzniká důvod k občanské neposlušnosti. Fuller vytvořil osm principů morálky práva. Jedná se o všeobecnost, publikace, zákaz retroaktivity, jasnost, vnitřní nerozpornost, stabilita, soulad mezi normou a její realizací, zákaz norem příkazujících nemožné⁹²).

Osm principů morálky práva dle Fullera, tak jak jsou uvedeny v knize „Morálka práva“:

- **Obecnost práva** – jedná se o soubor pravidel, norem. Tento princip lze taktéž nazvat principem neosobnosti, neboť je důležité, aby se všechny normy týkaly obecných skupin. Tímto principem je chráněna slušnost.
- **Vyhlašování** – vyhlašování právních norem patřilo mezi tradiční problémy práva. V optimálním případě by měl každý jedinec být právně tak vzdělán, aby rozuměl všem právním normám. Tento případ je však nemožný – nereálný. Takové vzdělání by bylo o to důležitější, o co by se právní normy lišily od všeobecně uznávaných názorů⁹³). „*Common law*⁹⁴) se ve svých dějinách většinou velmi usilovně snažilo

⁹⁰) HUNGR, P., *Teorie práva II*, Brno: Institut mezioborových studií, 2006, s. 13.

⁹¹) FULLER, L., L., *Morálka práva*, 2. vyd., Přeložil Jiří Přibáň, Praha: Oikoymenh, 1998, ISBN 80-86005-65-8, s. 1.

⁹²) HUNGR, P., *Teorie práva II*, Brno: Institut mezioborových studií, 2006, s. 14.

⁹³) FULLER, L., L., *Morálka práva*, 2. vyd., Přeložil Jiří Přibáň, Praha: Oikoymenh, 1998, ISBN 80-86005-65-8, s. 48 – 51.

⁹⁴) Common law je angloamerické zvykové a precedenční právo

vyvodit důsledky z koncepcí, které byly ve své době ve společnosti obecně sdíleny. Tato široká shoda mezi morálními a právními požadavky velmi oslabila námitku, že pravidla common law, na rozdíl od pravidel práva kodifikovaného, byla obtížně přístupná“⁹⁵).

- **Retroaktivní zákony** – jedná se o zpětné působení zákonů. Nelze se již dnes chovat podle právních norem, které vejdou v účinnost až zítra. Tento princip můžeme považovat za podmínku. Jsou však právní normy, u kterých se retroaktivita přímo předpokládá. Tyto právní normy napravují škody způsobené předešlou právní normou.
- **Jasnost zákonů** – je jednou z nejzákladnějších náležitostí legality. Ctít jasnost zákonů neznamena zavrhnout pomocná pravidla. Jasnosti právních norem docílíme tak, že do právní normy včleníme princip zdravého rozumu. Žádný zákonodárce na světě nedocílí naprosté jasnosti právních norem. Vždy bude třeba pomocných pravidel, podle kterých se budou zákony interpretovat.
- **Rozpory v zákonech** – rozporem může být logický problém. Je důležité, aby každý zákonodárce věnoval právní normě vždy velkou pozornost. Jedná se o rozpor mezi dvěma ustanoveními v zákoně či mezi dvěma právními normami. Jde o to, aby si tyto normy či ustanovení neodporovaly.
- **Zákony požadující nemožné** – každý z nás si může myslet, že v současné době již není možné, aby zákonodárce přijal zákon, který požaduje po společnosti nesplnitelné příkazy. Opak je však pravdou. Někdy se může stát, že zákonodárce přijme přísnější zákon s myšlenkou, že společnost vyburcuje k lepšímu chování. Toto je však pouze mylná domněnka, neboť takový zákon může spíše ve společnosti vyvolat opačnou reakci.

⁹⁵) FULLER, L., L., *Morálka práva*, 2. vyd., Přeložil Jiří Přibáň, Praha: Oikoymenth, 1998, ISBN 80-86005-65-8, s. 51.

- **Stálost práva v čase** – je důležité, aby se právní normy často neměnily, protože se běžný jedinec není schopen orientovat v právním řádu. Problémy spojené s častou změnou právních norem jsou srovnatelné s retrospektivou zákona⁹⁶).
- **Shoda mezi úředním postupem a deklarovaným pravidlem** – „*tato shoda může být popřena nebo narušena mnoha různými způsoby: mylnou interpretací, nedostupností práva, neschopností vidět, čeho je zapotřebí, aby se zachovala integrita právního řádu, úplatky, předsudky, lhostejnosti, hlouposti a touhou po osobní moci*“⁹⁷). Je však i mnoho způsobů, které shodu mezi úředním postupem a deklarovaným pravidlem udržují. Mezi tyto způsoby nebo nástroje patří např. právo na zastoupení advokátem, právo odvolat se proti nespravedlivému rozsudku, apod.⁹⁸).

Zatímco moderní – současný vztah práva a morálky z pohledu přirozenoprávního vychází z myšlenek L. L. Fullera, tak moderní – současný vztah práva a morálky z pohledu pozitivistického vychází z myšlenek **H. L. A. Harta (1907 - 1992)**, který byl představitelem tzv. oxfordské školy. H. L. A. Hart byl tedy zastáncem myšlenky, že právní norma nemůže být morální nebo nemorální⁹⁹).

„Vycházel z následujících premis:

1. *Právo není člověku vrozené. Naopak, je produktem aktu lidské vůle, s čímž souvisí požadavek právní jistoty a tím i predikce rozhodnutí, která se uskutečňují na jeho základě.*
2. *Právo a morálka jsou dva odlišné systémy norem. Hlediska de lege a de lege ferenda jsou neslučitelná“¹⁰⁰).*

⁹⁶) FULLER, L., L., *Morálka práva*, 2. vyd., Přeložil Jiří Přibáň, Praha: Oikoymenh, 1998, ISBN 80-86005-65-8, s. 53 – 78.

⁹⁷) FULLER, L., L., *Morálka práva*, 2. vyd., Přeložil Jiří Přibáň, Praha: Oikoymenh, 1998, ISBN 80-86005-65-8, s. 79.

⁹⁸) FULLER, L., L., *Morálka práva*, 2. vyd., Přeložil Jiří Přibáň, Praha: Oikoymenh, 1998, ISBN 80-86005-65-8, s. 79 – 87.

⁹⁹) HUNGR, P., *Teorie práva II*, Brno: Institut mezioborových studií, 2006, s. 14.

¹⁰⁰) HUNGR, P., *Teorie práva II*, Brno: Institut mezioborových studií, 2006, s. 14.

Myšlenky a díla L. L. Fullera a H. L. A. Harta nejdou dobře srovnávat, neboť jde mezi nimi o jasný názorový střet. L. L. Fuller tvrdil, že právo by vždy mělo být v souladu s morálkou. Podle mého názoru nelze v současné době zajistit, aby všechny právní normy byly v souladu s morálkou. Názorně si můžeme představit model, kdy byla žena znásilněna a následkem tohoto znásilnění otěhotněla. Žena chce vzhledem k tomu, že otěhotněla následkem znásilnění, své těhotenství uměle přerušit. Podle účinných právních norem je umělé přerušování těhotenství v souladu s právem. Podle mnoha lidí je však takové jednání nemorální. V tomto případě jsou právní normy s normami morálními zdánlivě v kolizi. Podle mého názoru by rozhodnutí, zda si žena nechá uměle přerušit těhotenství, mělo zůstat na této ženě. Záleží pouze na svědomí ženy a tedy na její individuální morálce.

Souhlasím s myšlenkou H. L. A. Harta, že právo a morálka jsou dva odlišné normativní systémy. Myslím si, že právo by však z morálky mělo vycházet, mělo by se v morálce inspirovat. Podle mého názoru je nemorální i to, když nedodržujeme právní normy. Je důležité, abychom právní normy především dodržovali dobrovolně, protože jedině takto prokážeme úctu ke státu a státnímu zřízení, ve kterém žijeme. Jakýkoliv právní nihilismus je opovrhování nejen státem, ale především sebou samým, protože takový člověk si není schopen vážít ani základních hodnot. Touto hodnotou je právě státní zřízení. Je důležité, abychom dodržovali i právní normy, o kterých si myslíme, že jsou špatné, protože jedině takto prokážeme úctu k demokraticky zvolené moci.

Ztotožňuji se s osmi principy morálky L. L. Fullera. Tyto principy bychom mohli považovat i za základní principy práva.

Současná – moderní společnost je postavena na základech osvěcenských hodnot. Teorie práva, etiky a teorie státu stojí na principu dobrovolnosti. Každý jedinec, který porušil zákon, je postaven mimo společnost, protože porušuje pomyslnou společenskou dohodu. Na všechny lidské činy lze nahlížet, jako na projev určité zákonnosti – legálnosti, chráněné organizovaným útvarem, nebo jako na projev určité legitimnosti, tedy vnitřního přesvědčení každého jedince, který za svoje jednání odpovídá před sebou samým a před druhými. Ve společnosti dochází k napětí mezi legalitou a legitimostí.

Pro správný a bezproblémový vývoj společnosti je důležité, aby společnost nepřestávala hledat zdůvodnění (především morální) pro všechny zákonné kroky všech orgánů státní moci, neboť je důležité, aby legitimita rozhodnutí nebyla omezena pouze na legalitu. Napětí mezi legalitou a legitimostí je příznivé pro správný vývoj společnosti.

V souvislosti s tímto napětím se můžeme zamyslet o vztahu idejí a institucí. Společnost se vždy snaží formulovat své ideje, svá morální a jiná přesvědčení, hodnoty a postoje. Je však důležité, aby se nějaká instituce chopila těchto idejí a dala jim určitý směr. Tyto instituce dávají idejím určitý koridor, kterým pak tyto ideje získávají prostor pro další rozvoj. Tento koridor však ideje zmrtnuje¹⁰¹).

Ve 20. století se vztah práva a morálky začal posuzovat ze dvou pohledů. Z pohledu laické veřejnosti, která vidí vztah jednostranně a která si v tomto vztahu všímá především rozporů, které pak vyzdvihuje. Naproti tomu stojí pohled právních filozofů, kteří právo idealizují a vidí jej morálnější, než ve skutečnosti je. Je důležité uvést, že oba pohledy se jasně mýlí. Právo nemůžeme posuzovat jako oblast příbuznou morálce a ani jako oblast opačnou. Právo i morálka jsou dvě samostatná odvětví společenské kultury, která v určitých částech své působnosti kříží, kolidují nebo shodují¹⁰²).

Ve vztahu práva a morálky jde především o povinnost. V případě právních norem jde o povinnosti právní, tedy vnější stránku svědomí, a v případě morálních norem o povinnosti svědomí, tedy vnitřní stránku svědomí. Jedná se tedy o dvě podoby regulace. U práva jde o vnější omezení a u morálky jde o vnitřní přesvědčení¹⁰³).

V současných demokratických právních státech je mnoho situací, ve kterých nastupuje nesoulad mezi právem a morálkou. V podstatě jde i o nesoulad mezi právem pozitivním a právem přirozeným. Mezi situace, při kterých nastává nesoulad mezi právem a morálkou, patří například soudní rozhodnutí, kdy se soudce

¹⁰¹) NESVADBA, P., *Filosofie a etika*, 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, ISBN 80-86898-92-X, s. 284 – 286.

¹⁰²) HUNGR, P., A KOL., *Právní filozofie (Vybrané problémy pro IX. semestr)*, 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993, ISBN 80-210-0615-3, s. 44.

¹⁰³) NESVADBA, P., *Filosofie a etika*, 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, ISBN 80-86898-92-X, s. 290.

musí vypořádat s rozdílem mezi právem přirozeným a právem pozitivním. Jde o situaci, kdy se morální principy nepromítají do práva psaného¹⁰⁴).

Stejně jako v historii, tak i v současnosti je na vztah práva a morálky několik východisek. Za nejčastější můžeme považovat pohledy **sociologický, juristický a psychologický**.

- **Pohled sociologický** – vidí vztah práva a morálky jako řád, bez kterého by dnešní společnost nemohla existovat. Sociologický pohled vidí vztah práva a morálky ve třech verzích:

Teorie konsensuální považuje za základ společenského řádu společenskou smlouvu, kterou lidé ve společnosti pomyslně uzavírají. Touto smlouvou se lidé zavazují k dodržování určitých společenských pravidel. Společenská smlouva se snaží eliminovat třecí plochy a maximalizovat výhody, které ze společného soužití plynou.

Teorie konfliktu tvrdí, že ve společnosti existují dvě skupiny lidí, kdy jedna je privilegovaná a druhá neprivilegovaná. Privilegovaná skupina dodržuje pravidla bez donucení. Neprivilegovaná skupina však musí být k dodržování pravidel donucována. Jde vlastně o to, že v každé společnosti jsou pravidla, která vyhovují jen určité skupině lidí.

Teorie interpretativní zaměřuje svůj pohled na společnost, jejíž členové neustále svojí společnost vytvářejí. Z tohoto důvodu se i chování lidí neustále vyvíjí a nikdo neví, v jakém stavu bude společnost v budoucnosti.

Morálka na společnost působí rozdílněji než právo. Právo ve společnosti zavádí jistotu. Naproti tomu morálka působí vnitřně, je zneklidňující silou.

- **Pohled juristický** – vztah práva a morálky popisuje jako problém mezi právem pozitivním a právem přirozeným¹⁰⁵). „*Pojem práva, které by mělo odpovídat morálce, je výrazem morálního požadavku, aby pozitivní právo bylo vystavěno na mravních principech, přičemž hlavním adresátem tohoto požadavku je každý,*

¹⁰⁴) HOLLÄNDER, P., *Filosofie práva*, 1. vyd., Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, ISBN 80-86898-96-2, s. 36.

¹⁰⁵) HUNGR, P., A KOL., *Právní filozofie (Vybrané problémy pro IX. semestr)*, 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993, ISBN 80-210-0615-3, s. 44 – 48.

*kdo má právatvornou pravomoc*¹⁰⁶). Současné politické a státní systémy v sobě zahrnují mnoho právních i morálních systémů. Právní normu proto musíme posuzovat, zda a jak transformuje morální systém.

- **Pohled psychologický** – popisuje základ práva jako specifickou psychickou zkušenost. Tato zkušenost vzniká v lidské mysli. Psychologicky tuto zkušenost tvoří emoce a ideje. Emoce dávají právu sílu. Ideje dávají právu vzor chování. Psychologický pohled vidí právo ve vztahu k morálce rozdílně díky dvoustrannosti práva (povinnost – oprávnění). Morálka je naproti tomu pouze jednostranná, neboť je zaměřená pouze na příkazy nebo zákazy¹⁰⁷).

Na začátku 21. století se euroamerická právní oblast vyznačuje symbiózou práva i morálky a všech pohledů, vizí a přístupů, které se oběma odvětvími zabývají. V současné době jsou právo a morálka prezentovány jako samostatné prvky kultury společnosti. V některých případech se oba tyto prvky kříží, jindy zase shodují. Výjimkou však nejsou případy, kdy se právo neohlíží na morálku nebo morálka se neohlíží na právo. I přes značné rozdíly mezi právem a morálkou nelze právo od morálky úplně oddělit¹⁰⁸).

Pokud bychom se podívali na současný vztah práva a morálky z hlediska České republiky, tak musíme uvést, že právo od morálky odděleně nefunguje. Právní normy budou více dodržovány, pokud budou zároveň v souladu s morálkou. Dobrým právem můžeme nazvat takové právo, které může právní subjekt předvídat, vyušit, předpokládat. Cit pro právo je ve společnosti zmaten. Každá právní norma má několik výkladů. Každý orgán, který rozhoduje o právní normě, má na právní normu jiný názor. V současné době se ocitáme ve spirále, ze které je obtížné najít cestu ven¹⁰⁹).

Současnou dobu můžeme charakterizovat, jako dobu napětí mezi morálními autoritami a politickými autoritami. Mluví-li politik o morálce, nevidí ideu dobra

¹⁰⁶) HUNGR, P., A KOL., *Právní filozofie (Vybrané problémy pro IX. semestr)*, 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993, ISBN 80-210-0615-3, s. 48.

¹⁰⁷) HUNGR, P., A KOL., *Právní filozofie (Vybrané problémy pro IX. semestr)*, 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993, ISBN 80-210-0615-3, s. 48 – 54.

¹⁰⁸) HUNGR, P., *Teorie práva II*, Brno: Institut mezioborových studií, 2006, s. 14.

¹⁰⁹) MORÁVEK, J., *Flexicurity, vyprázdňené pojmy a morální aspekt*, URL: < <http://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2010/Moravek.html> > [cit. 2013-03-02].

v sobě, ale princip veřejného blaha. Politická moc by neměla být zneužívána k prosazení ideologií různých mocenských skupin. Suverenita práva v právním státě má za úkol vytvořit orgán, který bude neutralizovat společenské, morální a politické konflikty¹¹⁰).

Na závěr této podkapitoly bych chtěl uvést dva citáty dvou významných českých právníků:

„Právo musí být založeno na dobrovolnosti plnění pravidel“. **Vojtěch Cepl**
„Zákony bez morálky jsou na nic“. **Jan Sokol**¹¹¹).

Oba citáty poukazují na to, že právo bez morálky nebude nikdy plně funkční. Morální vizí každého z nás do budoucna by měla být snaha o dodržování právních norem. Neměli bychom tak činit z hrozby trestu, sankce, ale na základě dobrovolnosti, protože tak chceme činit a považujeme to za správné (výhodné) nejen pro nás, ale pro celou společnost.

Podle mého názoru však nemůžeme s jistotou říci, že všechny zákony by měly být v souladu s morálkou. Právo je mnohem pružnější než morálka, protože morálka je tvořena dlouhodobě na základě obyčejů, zvyků. Z tohoto důvodu musíme považovat za objektivnější, protože právní normu můžeme vytvořit, vzhledem k nastoleným problémům, rychleji a přesněji než normu morální. Právo může tedy reagovat na aktuální problémy. Naproti tomu normy morální jsou tvořeny stovky let. Je tedy jasné, že právo nemůže být zcela s morálkou, ale mělo by z morálky vycházet, čerpat. Právo by mělo být výše postaveno než morálka, neboť je všeobecně závazné. Morálku bych postavil na stejnou úroveň jako náboženství.

¹¹⁰) PŘIBÁŇ, J., *Hranice práva a tolerance, 1. vyd., Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, ISBN 80-85850-28-1, s. 60 – 61.*

¹¹¹) HEŘMANOVÁ, M., *Zákony bez morálky jsou na nic*,
URL: <<http://www.sucr.cz/zpravy-a-stanoviska/slovo-soudce/402-zakony-bez-moralky-jsou-na-nic.html>>
[cit. 2013-03-02].

3.3 Základní rozdíly mezi právem a morálkou

V této podkapitole se budu zabývat hlavními rozdíly mezi právem a morálkou. Většina těchto rozdílů byla již v mé práci jistě zmíněna. Já zde uvedu několik bodů, ve kterých se právo od morálky nejvíce odlišuje.

Právní norma vs. morální norma:

Právní normy jsou od norem morálních odlišné už od jejich vzniku. Právní normy jsou vytvářeny předepsaným způsobem a stanoveným orgánem státní moci. Právní normy pak mohou být měněny a rušeny. Právní normy jsou kodifikovány. Morální normy nejsou tvořeny žádným orgánem. Jsou tvořeny společností, dlouhodobým užíváním. Vznik nové morální normy, její změna nebo zánik, je velmi obtížný a dlouhodobý. Morální normy nejsou nijak kodifikovány. Obě normy se mohou ve své působnosti křížit, scházet i rozcházet¹¹²).

Právní sankce vs. morální sankce:

Právní sankce jsou součástí právní normy. Jsou tedy rovněž kodifikovány. Právní sankci rovněž vytváří státní orgán k tomu určený. Jiný státní orgán zase sankce vynucuje. Morální sankce jsou vlastně odsouzení veřejným míněním nebo osobním svědomím¹¹³).

Systém práva vs. systém morálky:

Systém práva a systém morálky se od sebe liší kvalitativně. Právní normy a morální normy se od sebe liší kvalitativně i v případech, kdy se dotýkají stejného předmětu. Klasickým učebnicovým příkladem je vztah dlužníka a věřitele¹¹⁴). V ustanovení § 559 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb. je uvedeno: „*Dluh musí být splněn řádně a včas*“¹¹⁵).

¹¹²) KNAPP, V., *Teorie práva*, 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80-7179-028-1, s. 85 – 86.

¹¹³) VEČEŘA, M., *Sankcionovanost jako znak právní normy*. *Časopis pro právní vědu*, 1995, 2, ISSN 1210-9126, s. 77 – 78.

¹¹⁴) KNAPP, V., *Teorie práva*, 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80-7179-028-1, s. 86.

¹¹⁵) Zákon č. 40/ 1964 Sb. Občanský zákoník

Dlužník však musí zaplatit svůj dluh i z morálního hlediska. I přesto, že obě tyto normy postihují stejnou věc, nejedná se o jednu stejnou normu, ale o dvě kvalitativně rozdílné normy, které spolu obsahem i předmětem koincidují.

Závaznost právní normy vs. závaznost morální normy:

Právo a morálka se liší v závaznosti. Právo má heteronomní povahu. Zavazuje tedy člověka zvenčí. Jedinec je donucován dodržovat právní normy vnějšími motivy, státním donucením.

Naproti tomu má morálka povahu vnitřní. Morálka je tedy autonomní. Každý jedinec jedná morálně, když jedná na základě vnitřních motivů¹¹⁶).

Dodržování právních norem vs. dodržování morálních norem:

Dodržování právních norem i norem morálních je založeno na psychickém donucení. Pokud však selže psychické donucení, jsou právní normy vynutitelné státní mocí. Stát má prostředky k tomu, aby mohl vynucovat dodržování předepsaných pravidel.

Morálka však takové prostředky nemá. Morální normy dodržujeme na základě vlastního svědomí¹¹⁷).

3.4 Právo jako minimum morálky

Výrok právo je minimem morálky napsal poprvé **Georg Jellinek (1851 – 1911)**. Tento autor se snažil o psychologický výklad práva na základě právního pozitivismu. Chápe právo, morálku nebo náboženství jako jev vycházející z lidského nitra. Georg Jellinek byl otcem myšlenky, že každé společnosti je právem jen to, co se právem realizuje¹¹⁸).

¹¹⁶) KNAPP, V., *Teorie práva*, 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80-7179-028-1, s. 86.

¹¹⁷) HUNGR, P., A KOL., *Právní filozofie (Vybrané problémy pro IX. semestr)*, 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993, ISBN 80-210-0615-3, s. 45 – 48.

¹¹⁸) HUNGR, P., *Teorie práva II*, Brno: Institut mezioborových studií, 2006, s. 13.

Jellinek chápal právo jako určitou podmnožinu morálky. Tvrdil, že všechny právní normy by měly být v souladu s normami morálními. Všechny právní normy by tedy měly prosazovat pouze to, co je morální¹¹⁹).

V dnešní době již však názor, že právo je minimem morálky, nemá mezi odbornou veřejností podporu. K teoretickému vyvrácení tohoto tvrzení nevede nijak jednoduchá cesta. Tvrzení odborníků je zcela jednoznačně podloženo existencí právních norem, které jsou morálně indiferentní. Těchto právních norem je v našem právním řádu nespočet¹²⁰).

Odborná i laická veřejnost by však měla právo z morálního hlediska kritizovat. Tato kritika je však pouze vnějším činitelem, neboť platný zákon bude platný, i když je v rozporu s morálkou či spravedlností. V případě, že by všechny právní normy byly v souladu s morálkou, došlo by k tzv. donucování k dobru. Tím by se dobro i právní normy oslabily¹²¹).

Po 2. světové válce se s ohledem na nelidskost pozitivního práva začaly znovu obnovovat přirozenoprávní úvahy. V té době byla vytvořena koncepce, podle které se nahlíží za určitých podmínek na pozitivní právo jako na neprávo. Za neprávo je považováno pozitivní právo, které je zcela zjevně v rozporu s morálními normami.

Přirozené právo před právem pozitivním upřednostňoval německý právní filosof a teoretik trestního práva Gustav Radbruch (1878 – 1949)¹²²). Radbruch vytvořil svojí tezi, později po něm pojmenovanou „*Radbruchova formule*“, kterou pod dojmem zločinů vytvořil takto: „*Konflikt mezi spravedlností a právní jistotou patrně lze řešit jen tak, že pozitivní právo, zajišťované předpisy a mocí, má přednost i tehdy, pokud je obsahově nespravedlivé a neúčelné, vyjma toho, jestliže rozpor mezi pozitivním*

¹¹⁹) *Právo a morálka*

URL: <http://www.pf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PF.../teorie.../Pravo_a_moralka.ppt>
[cit. 2013-03-03].

¹²⁰) KNAPP, V., *Teorie práva*, 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80-7179-028-1, s. 85 – 86.

¹²¹) ČÍSAŘ, T., *Právo a morálka*, Brno, 2009, Diplomová práce na Právnické fakultě Masarykovy univerzity na katedře Právní teorie, Vedoucí práce prof. JUDr. PhDr. Miloš Večeřa, CSc., s. 58 – 61.

¹²²) HOLLÄNDER, P., *Filosofie práva*, 1. vyd., Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, ISBN 80-86898-96-2, s. 18 – 19.

zákonem a spravedlností dosáhne tak nesnesitelné míry, že zákon musí jako, nenáležitě právo (unrichtiges Recht) spravedlnosti ustoupit“¹²³).

Radbruch tedy tvrdil, že pozitivní právo se musí respektovat i v případě, že je nespravedlivé a neúčelné. Právo přirozené bude mít přednost před právem pozitivním jen v případě, že pozitivní zákon je v neúnosném rozporu se spravedlností.

Jinou teorii neprávosti vymyslel **Martin Kriele (1931)**. Podle jeho teorie má člověk povinnost dodržovat právní normy jen tehdy, splňuje-li tato požadavky morality. Právní norma pak splňuje požadavky morality, jestliže je součástí systému zakládajícího se na principech demokratického právního státu¹²⁴).

Jestliže mají být právní normy v souladu s morálkou, nemůže být soudní moc pasivní vůči moci zákonodárné. Z toho vyplývá, že často do určité míry záleží na soudci, jak bude předmětnou věc rozhodovat podle určitého zákona. Vnitřní morálku práva asi nejčastěji najdeme u ústavních zákonů¹²⁵).

Soudce však není zákonodárcem. V každé právní normě je však určitá dynamika, která dává soudci určitou volnost v rozhodování a tímto pak do určité míry zákon dotváří. Závaznost právní normy musí být ale dodržována. Všichni soudci musí rozhodovat podle nejlepšího svědomí a vědomí¹²⁶).

3.5 Právo a morálka jako součást normativního systému

Na začátku této podkapitoly bych měl uvést, že celá společnost a vše, co se ve společnosti děje, je ovlivňováno určitými pravidly – normami. Tyto pravidla (normy) tvoří normativní systém občanské společnosti. V rámci socializace jedince je normativní systém ve společnosti vnímán a obnovován¹²⁷).

¹²³) HOLLÄNDER, P., *Filosofie práva*, 1. vyd., Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, ISBN 80-86898-96-2, s. 19.

¹²⁴) HOLLÄNDER, P., *Filosofie práva*, 1. vyd., Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, ISBN 80-86898-96-2, s. 19 – 20.

¹²⁵) FULLER, L., L., *Morálka práva*, 2. vyd., Přeložil Jiří Příbáň, Praha: Oikoymenh, 1998, ISBN 80-86005-65-8, s. 96 – 97.

¹²⁶) MACKOVÁ, A., *Nezávislost soudců*, 3. vyd., Praha: Vodnář, 1998, ISBN 80-85889-19-6, s. 21

¹²⁷) ZOUBEK, V., *Teorie státu a práva*, 1. vyd., Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, ISBN 80-7251-233-1, s. 77.

Normativní systémy neexistují nahodile, ale jsou výtvozem lidské činnosti. Důvodem jejich vzniku je potřeba vytváření určitého řádu. Lidé dávají všemu, co se kolem nich děje určitý řád či směr. Veškerá činnost společnosti podléhá habitualizaci, což je ustálení nějaké činnosti, kdy tato činnost se stává pravidlem či zvykem. Pravidla a zvyky jsou pro společnost jistotou.

Na základě těchto jistot pak může jedinec předvídat jednání druhých. Jedná se o určité očekávání v sociálních vztazích. Takovému vzorovému – zvykovému chování se říká institucionalizované chování. Institucionalizace a sociální kontrola vychází z normativity. Všechno dění ve společnosti je ovlivňováno normami a normativním očekáváním. Normy, které mají stejný předmět působnosti, nebo které mají stejný základ, mají stejnou nebo podobnou charakteristiku¹²⁸).

„Normy vždy – více či méně – axiologicky respektují hierarchii hodnot společnosti, včetně kulturní (civilizační) úrovně; v mnohých případech jsou respektovány i vyšší mravní, filozofické či náboženské postuláty“¹²⁹).

Z výše uvedeného vyplývá, že důvodem existence normativních systémů, je předcházení dezintegraci osobnosti i společnosti. Normy napomáhají integraci společnosti. Z tohoto důvodu by všechny normy měly být konkrétní a měly by být nadčasové¹³⁰).

Mezi právním normativním systémem a neprávními normativními systémy vzniká problémový vztah. Tento vztah je narušen faktem, že zatímco právní řád je jednotný formalizovaný systém, tak ostatní normativní systémy jsou odlišovány ve společenské struktuře na netotožné normativní subsystémy. Právo jako regulátora sociálních vztahů nesmíme však přeceňovat na úkor ostatních normativních systémů,

¹²⁸) TOMÁŠEK, M., *Právo a neprávní normativní systémy optikou moderních politických ideologií*, Brno, 2006. Diplomová práce na Právnické fakultě Masarykovy univerzity na katedře Teorie práva. Vedoucí práce JUDr. Milošovi Večeřovi, CSc., s. 5 – 8.

¹²⁹) ZOUBEK, V., *Teorie státu a práva*, 1. vyd., Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, ISBN 80-7251-233-1, s. 77.

¹³⁰) ZOUBEK, V., *Teorie státu a práva*, 1. vyd., Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, ISBN 80-7251-233-1, s. 77.

jejichž regulace je sice implicitní, ale mnohdy je jako východisko pro společenské vztahy efektivnější¹³¹).

Normativní regulace je vůbec nejúčinnější způsobem regulace. Společenské normativní systémy jsou otevřené, dynamické a cílené regulativní systémy. Jejich obsahem jsou příkazy, zákazy a dovolení či oprávnění. Ve společnosti je mnoho normativních systémů.

Normativní systémy:

- **Systém právních norem** – je nejvýznamnějším normativním a regulativním systémem. V historii i současnosti si lidé často pokládali otázku, co je to vlastně právo. Na tuto otázku vyřklo mnoho myslitelů mnoho nejrůznějších definic (Asi nejznámější definice je uvedena v této práci v 1. kapitole.). Můžeme však uvést, že právo je specifický sociální systém, který platí a působí. Jedná se o určitou ideu práva. Základní jednotkou je právní norma. Podle právních norem se právo dělí na určitá právní odvětví¹³²).
- **Systém morálních norem** – je systémem morálních norem a hodnot. Morálka je systém hodnotících norem. Společnost nebo jedinec jedná podle etických norem dobra a zla. Na rozdíl od práva může být morálka individuální, skupinová, náboženská, filozofická apod. Normy morální a právní můžou být identické nebo irelevantní¹³³).
- **Systém náboženských norem** – jedná se o normy, které jsou dány nadpřirozeností nebo nadpřirozenou bytostí. Podle těchto norem dělíme chování jednotlivce či společnosti na zbožné nebo hříšné¹³⁴).

¹³¹) RYCHLÝ, T., *Právní normy a společenská praxe*, 1. vyd., Praha: Vodnář, 1998, ISBN 80-85889-16-1, s. 83 – 84.

¹³²) KNAPP, V., *Teorie práva*, 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80-7179-028-1, s. 40 – 42.

¹³³) ZOUBEK, V., *Teorie státu a práva*, 1. vyd., Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, ISBN 80-7251-233-1, s. 77.

¹³⁴) TOMÁŠEK, M., *Právo a neprávní normativní systémy optikou moderních politických ideologií*, Brno, 2006. Diplomová práce na Právnické fakultě Masarykovy univerzity na katedře Teorie práva. Vedoucí práce JUDr. PhDr. Milošovi Večeřovi, CSc., s. 9 – 10.

Hřích je pojem, který souvisí s autoritářskou strukturou. Lidské centrum neleží v nás, ale v autoritě, které se podřizujeme. Lidské prospívání nezávisí na lidské aktivitě, ale na lidské pasivitě – poslušnosti vůči autoritě¹³⁵).

- **Systém zvykových norem** – především zvyky, tradice, rituály, obřady a obyčeje. Jsou předávány z generace na generaci. Na dlouhodobém užívání závisí i jejich zachování¹³⁶).
- **Systém politických norem** – jsou normy, mezi které můžeme zařadit stanovky politických stran (interní) a různá prohlášení či provolání (externí). Do tohoto systému patří i politická kultura a politická slušnost.
- **Pravidla slušného chování** – kulturní a společenské chování. Normy, které určují, jak se má člověk chovat na veřejnosti i v soukromí. Tyto normy jsou specifické pro každou společnost¹³⁷).

¹³⁵) HUNGR, P., A KOL., *Právní filozofie (Vybrané problémy pro IX. semestr)*, 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993, ISBN 80-210-0615-3, s. 53.

¹³⁶) TOMÁŠEK, M., *Právo a neprávni normativní systémy optikou moderních politických ideologií*, Brno, 2006. Diplomová práce na Právnické fakultě Masarykovy univerzity na katedře Teorie práva. Vedoucí práce JUDr. PhDr. Milošovi Večeřovi, CSc., s. 9.

¹³⁷) ZOUBEK, V., *Teorie státu a práva*, 1. vyd., Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, ISBN 80-7251-233-1, s. 78.

4 Právo a morálka v současné české společnosti (empirický průzkum)

Každý z nás asi občas přemýšlel nad otázkami, jaký vztah má právo a morálka, zda jsou právní normy v České republice v souladu s morálkou a zda je důležitější dodržování právních norem než morálních norem. Každý z nás má také jiné individuální morální hodnoty, které mohou být závislé na věku, pohlaví, povolání a v neposlední řadě na prostředí, ve kterém jedinec žije či vyrůstal. Otázka vztahu práva a morálky, resp. shoda mezi právními a morálními normami bude asi vždy vyvolávat mezi lidmi rozpačité pocity. Podobnými otázkami se, jak je v této práci několikrát uvedeno, zabývalo mnoho právních teoretiků, filozofů a myslitelů.

4.1 Stanovení cílů šetření a hypotézy

Jedním z cílů mého šetření je zmapovat aktuální postoj nahodilého vzorku respondentů k právu a morálce. Zjistit, zda je a mělo by být právo v souladu s morálkou a zda je pro respondenty důležitější dodržování právních norem před dodržováním morálních norem. V neposlední řadě bych chtěl šetřením získat odpovědi na otázky, ve kterých často dochází k rozporu mezi právními a morálními normami. Na základě získaných informací bych si chtěl ověřit pravdivost mnou vytvořených hypotéz, vztahujících se k problematice práva a morálky v současné české společnosti.

Hypotézy:

- 1. „Pro většinu lidí je důležitější dodržování právních norem než norem morálních“.*
- 2. „Většina lidí by nebyla schopna fyzicky ublížit někomu jinému, a to i za předpokladu, že by bylo ublíženo někomu blízkému“.*
- 3. „Většina lidí souhlasí s umělým přerušením těhotenství“.*
- 4. „Většina lidí považuje nevěru mezi partnery za nemorální“.*
- 5. „Většina lidí je ochotna tolerovat pomluvu“.*

4.2 Použitá metoda

Vzhledem k tomu, že problematika vztahu práva a morálky vyvolává tolik emocí, rozhodl jsem se z těchto i mnoha jiných důvodů provést šetření, na jehož základě bych se chtěl dopracovat k informacím ve vztahu práva a morálky v současné české společnosti. Pro můj empirický průzkum jsem se rozhodl použít kvantitativní metodu, přičemž ke sběru dat jsem využil metodu dotazníkového šetření. Ačkoliv je můj dotazník anonymní¹³⁸⁾, tak první část je zaměřena na získání základních informací o respondentovi, jako věk, pohlaví a vzdělání. Druhá část dotazníku je tvořena uzavřenými otázkami typu dichotomické a trichotomické a jsou zaměřeny na informace týkající se práva a morálky v současné české společnosti.

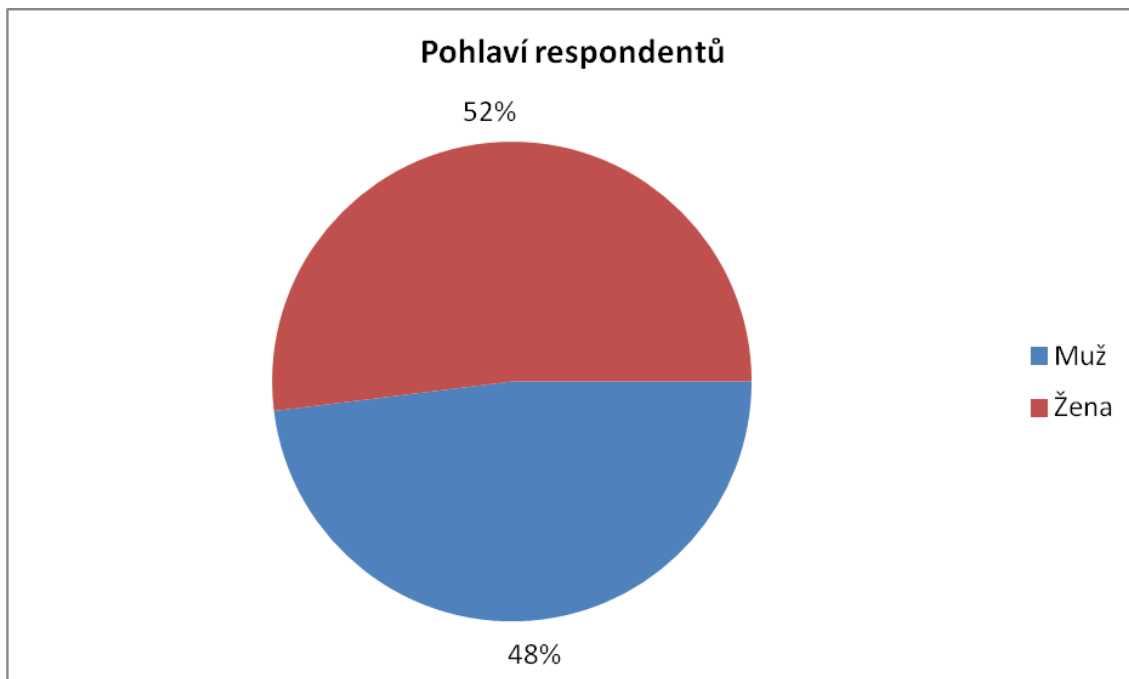
Dotazník jsem osobně rozdával, nebo on-line rozeslal nahodilému vzorku 102 respondentů, a to v počtu 102 dotazníků. Dotazníkové šetření probíhalo od 1. února 2013 do 10. března 2013. Kvantitativní metoda dotazníkového šetření s uzavřenými otázkami je relativně přesná a jednoduchá.

¹³⁸⁾ Anonymní dotazník – příloha č. 1

4.3 Vyhodnocení dotazníku

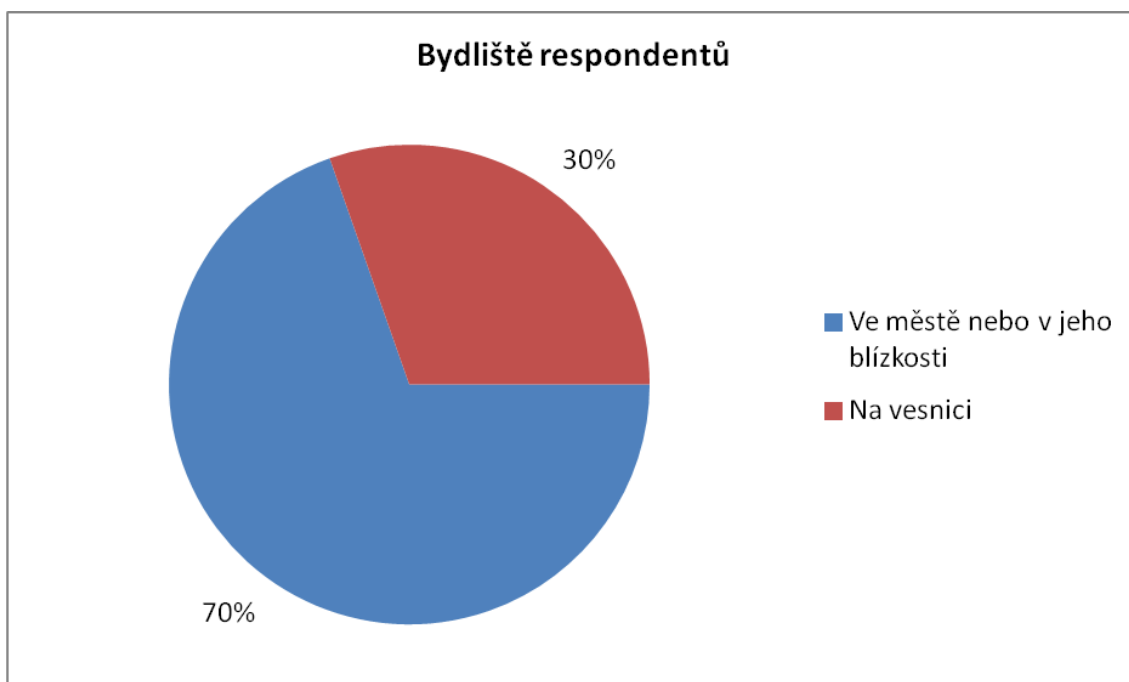
Demografická skladba respondentů:

Graf 1:

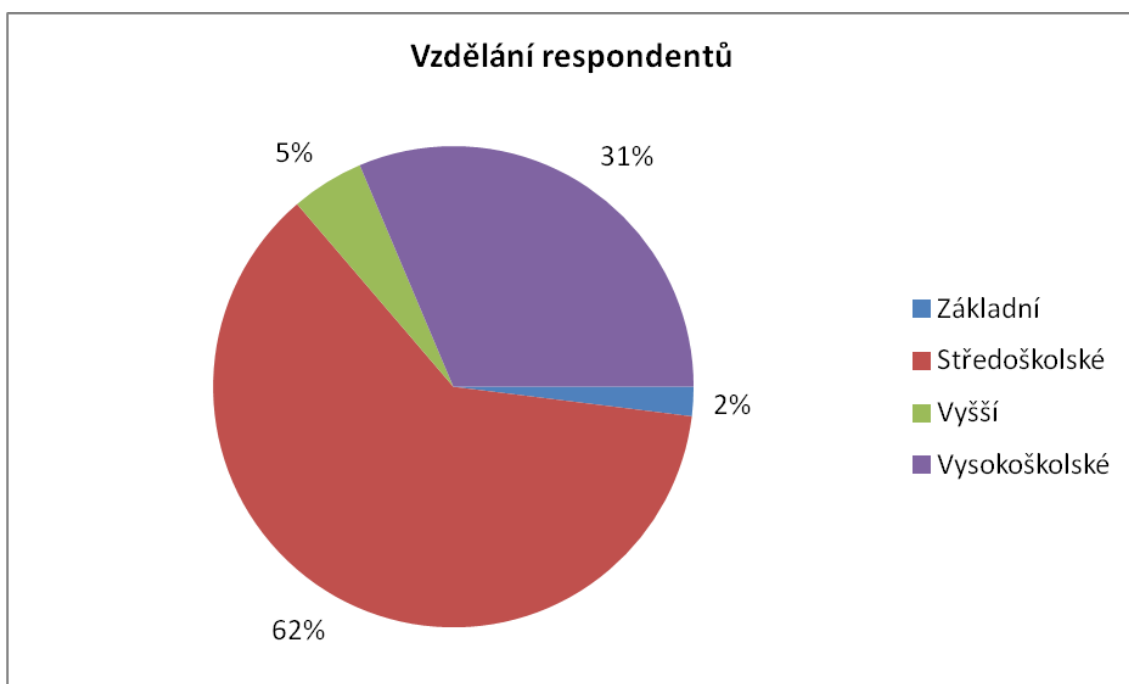
Dotazník vyplnilo a odevzdalo 102 respondentů, z čehož bylo 53 žen a 49 mužů. Tedy větší procentuální poměr byl zastoupen ženami a to 52 %.

Graf 2:

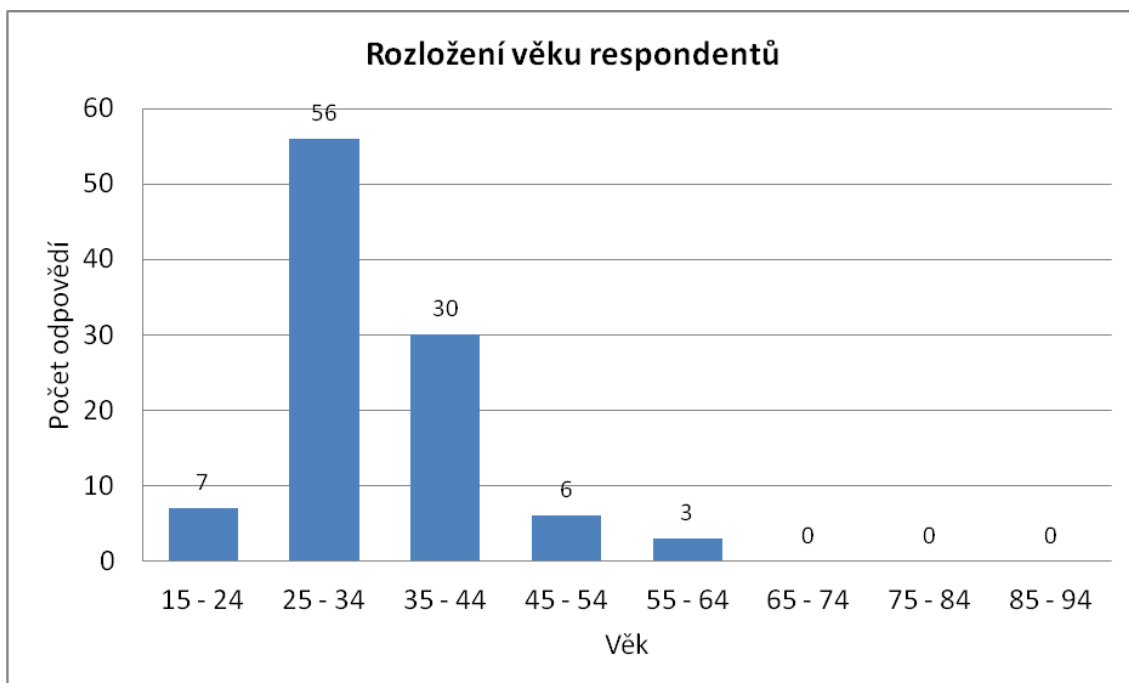
Mezi všemi respondenty, bylo 70 % respondentů (71 osob) bydlících ve městě nebo v jeho blízkém okolí a 30 % respondentů (32 osob) bydlících na vesnici.

Graf 3:

Mezi všemi respondenty bylo 62 % (63 osob) středoškolsky vzdělaných respondentů, 31 % (32 osob) vysokoškolsky vzdělaných respondentů, 5 % (5 osob) respondentů s vyšším odborným vzděláním a 2 % (2 osoby) respondentů se základním vzděláním.

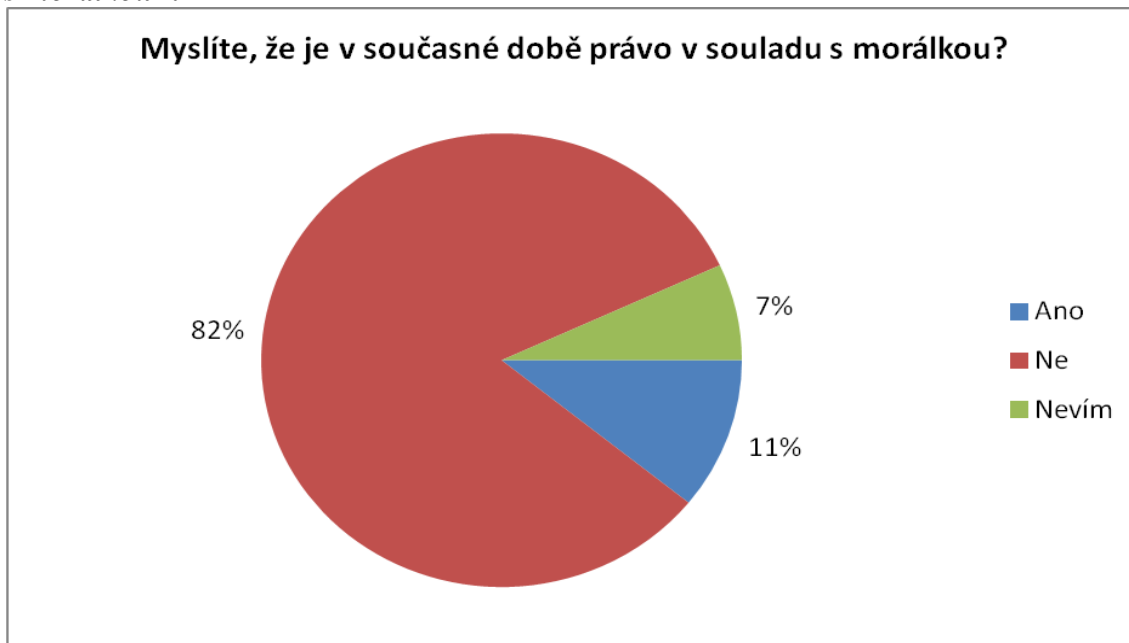
Graf 4:

Mezi všemi respondenty bylo 7 respondentů ve věku 15 – 24 let, 56 respondentů ve věku 25 – 34 let, 30 respondentů ve věku 35 – 44 let, 6 respondentů ve věku 45 – 54 let a 3 respondenti ve věku 55 – 64 let.

Graf 5:

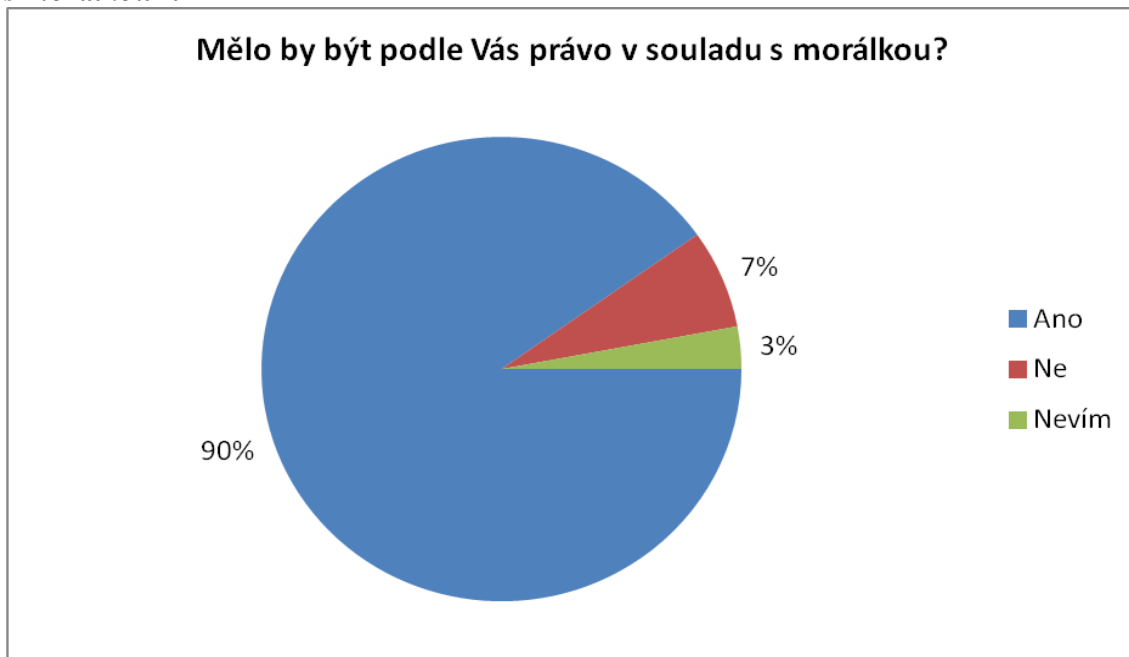
Respondentům byla položena otázka: „*Myslíte, že je v současné době právo v souladu s morálkou?*“

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo NE 82 % (84 osob) respondentů. Odpověď ANO uvedlo 11 % (11 osob) respondentů a 7 % (7 osob) respondentů uvedlo odpověď NEVÍM.

Graf 6:

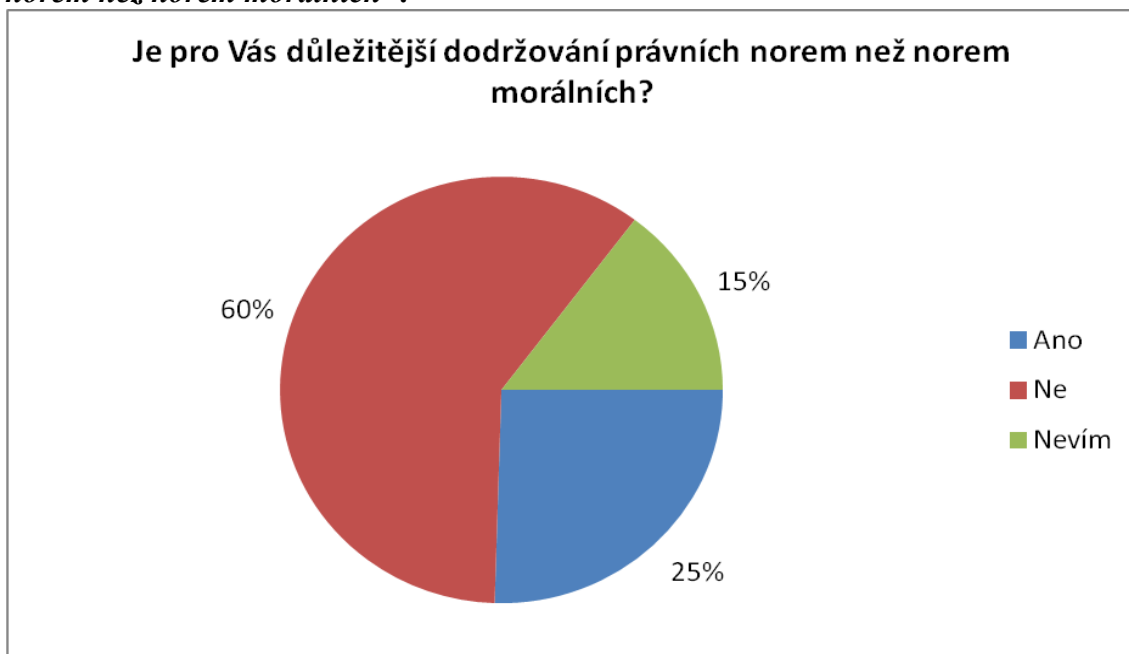
Respondentům byla položena otázka: „*Mělo by být podle Vás právo v souladu s morálkou?*“

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo ANO 90 % (92 osob) respondentů. Odpověď NE uvedlo 7 % (7 osob) respondentů a 3 % (3 osoby) respondentů uvedlo odpověď NEVÍM.

Graf 7:

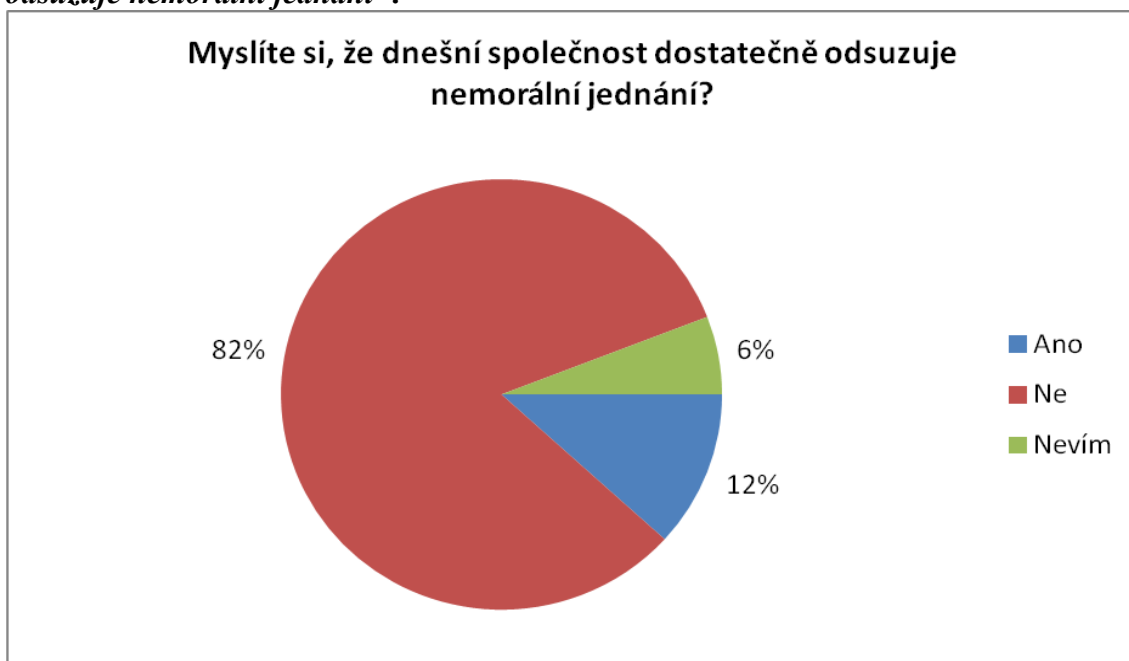
Respondentům byla položena otázka: „*Je pro Vás důležitější dodržování právních norem než norem morálních?*“

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo NE 60 % (61 osob) respondentů. Odpověď ANO uvedlo 25 % (26 osob) respondentů a 15 % (15 osob) respondentů uvedlo odpověď NEVÍM.

Graf 8:

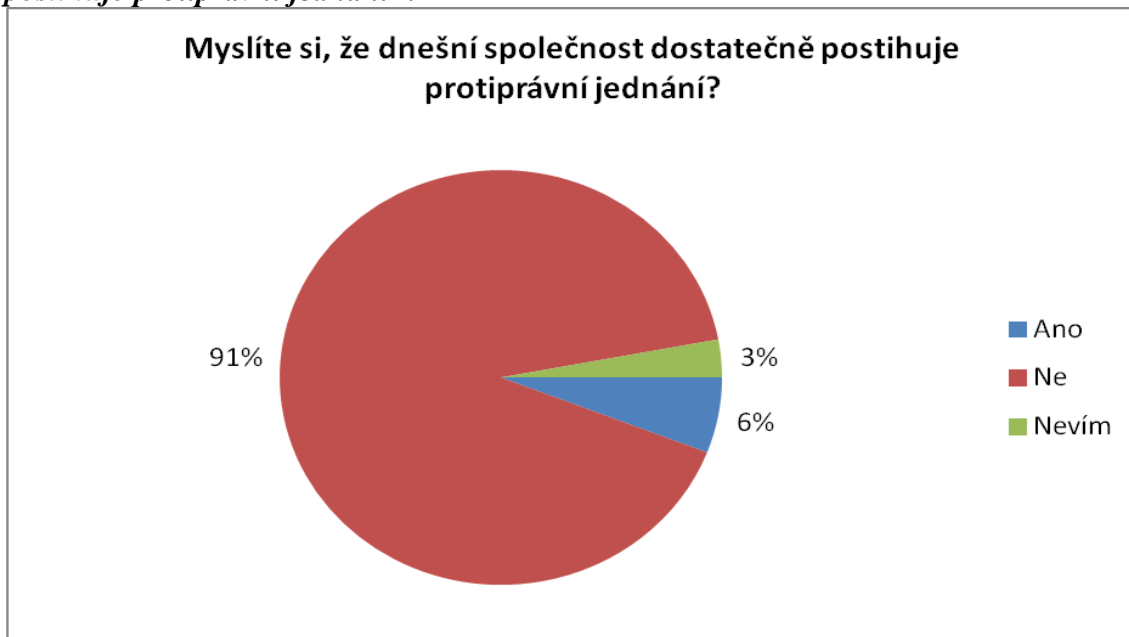
Respondentům byla položena otázka: „*Myslíte si, že dnešní společnost dostatečně odsuzuje nemorální jednání?*“

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo NE 82 % (84 osob) respondentů. Odpověď ANO uvedlo 12 % (12 osob) respondentů a 6 % (6 osob) respondentů uvedlo odpověď NEVÍM.

Graf 9:

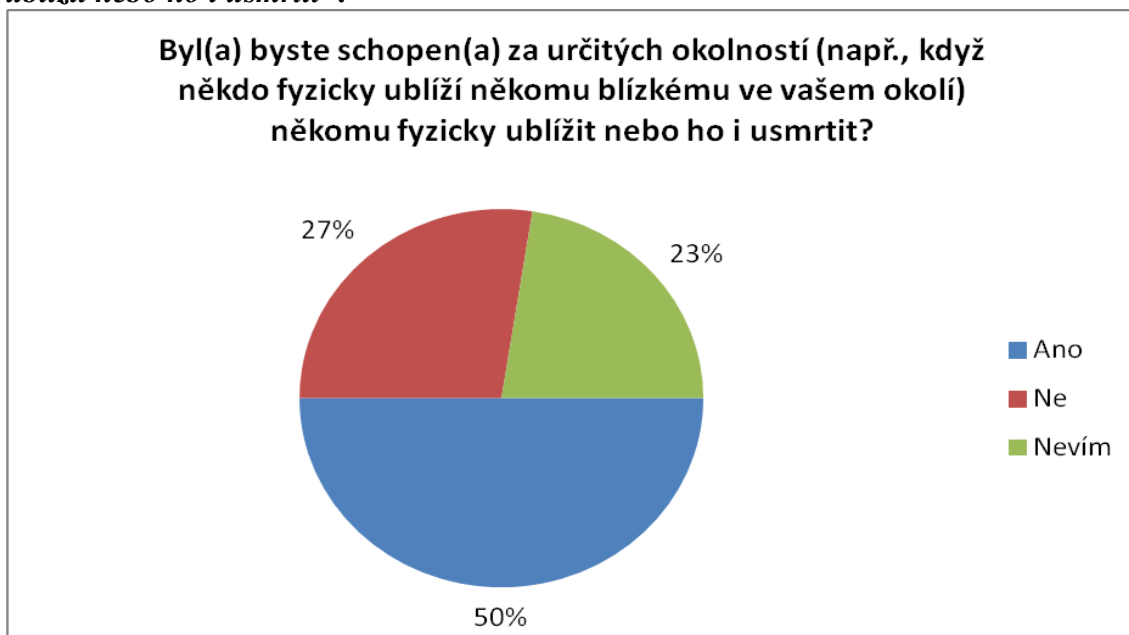
Respondentům byla položena otázka: „*Myslíte si, že dnešní společnost dostatečně postihuje protiprávní jednání?*“

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo NE 91 % (93 osob) respondentů. Odpověď ANO uvedlo 6 % (6 osob) respondentů a 3 % (3 osoby) respondentů uvedlo odpověď NEVÍM.

Graf 10:

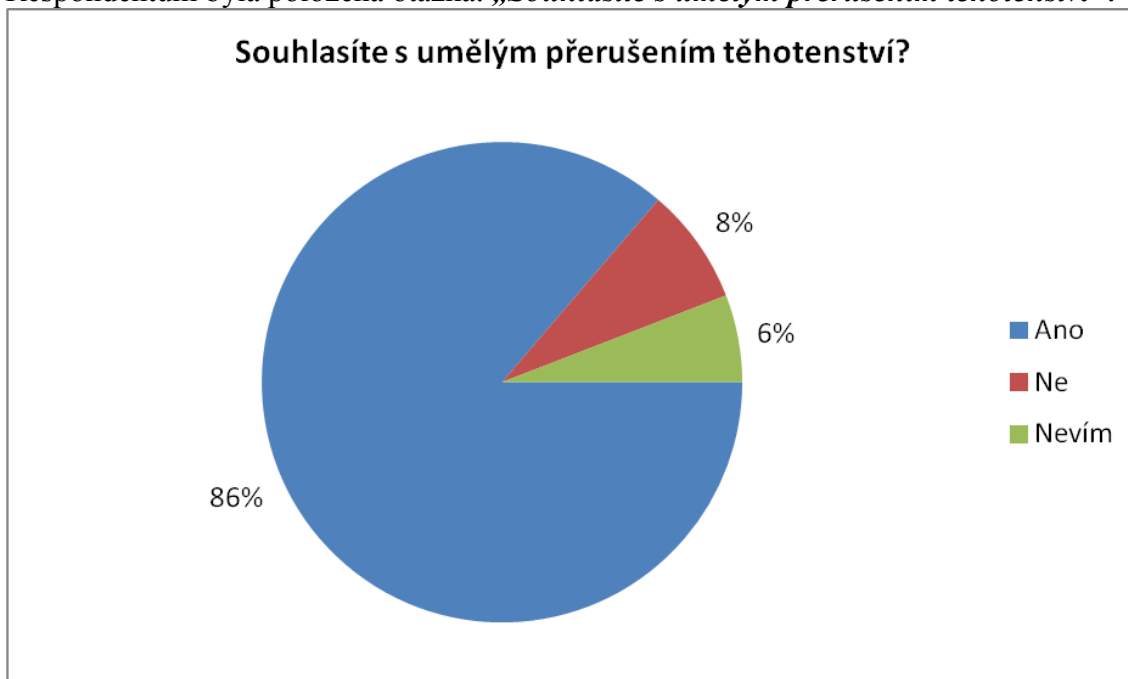
Respondentům byla položena otázka: „*Byl(a) byste schopen(a), za určitých okolností (např., když někdo fyzicky ublíží někomu blízkému ve vašem okolí), někomu fyzicky ublížit nebo ho i usmrtit?*“

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo ANO 50 % (51 osob) respondentů. Odpověď NE uvedlo 27 % (28 osob) respondentů a 23 % (23 osoby) respondentů uvedlo odpověď NEVÍM.

Graf 11:

Respondentům byla položena otázka: „*Souhlasíte s umělým přerušením těhotenství*“?

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo ANO 86 % (88 osob) respondentů. Odpověď NE uvedlo 8 % (8 osob) respondentů a 6 % (6 osob) respondentů uvedlo odpověď NEVÍM.

Graf 12:

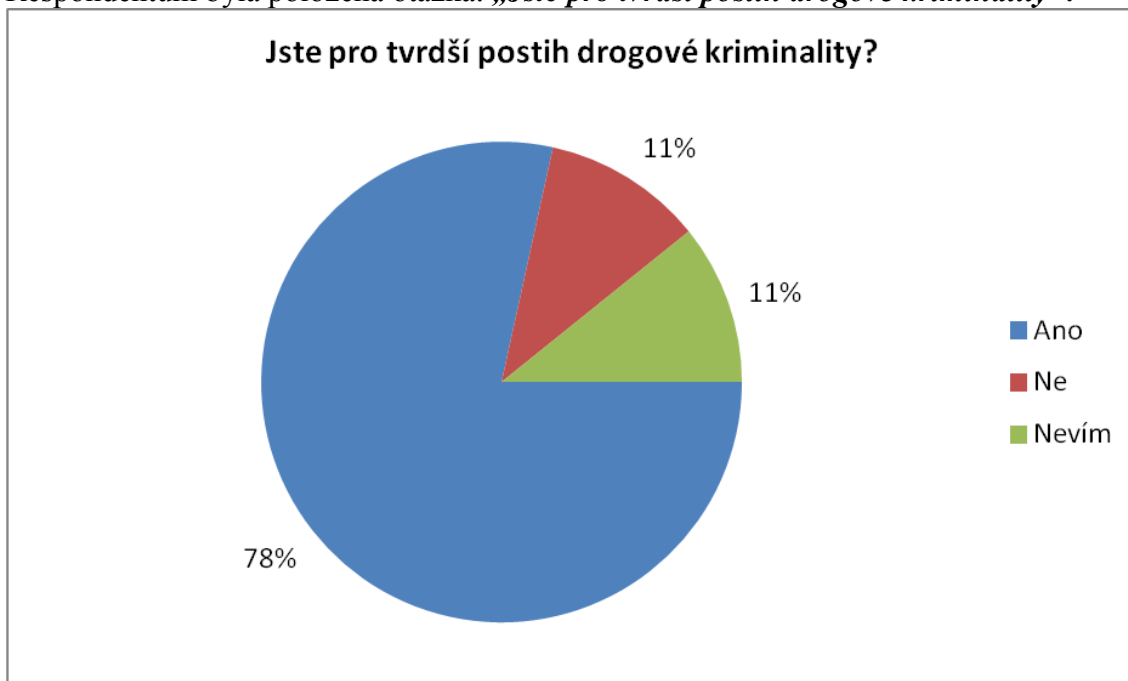
Respondentům byla položena otázka: „*Užil(a) jste někdy nějakou nelegální drogu*“?

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo NE 50 % (51 osob) respondentů. Odpověď ANO uvedlo 48 % (49 osob) respondentů a 2 % (2 osoby) respondentů uvedlo odpověď MOŽNÁ.

Graf 13:

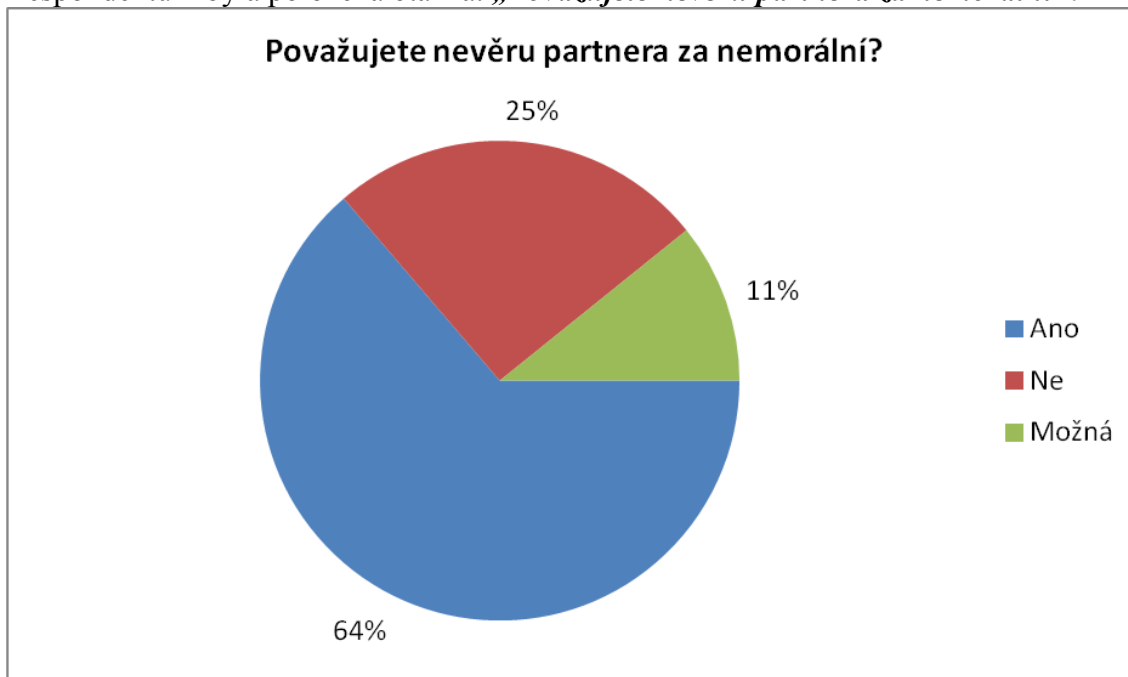
Respondentům byla položena otázka: „*Jste pro tvrdší postih drogové kriminality?*“

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo ANO 78 % (80 osob) respondentů. Odpověď NE uvedlo 11 % (11 osob) respondentů a 11 % (11 osob) respondentů uvedlo odpověď NEVÍM.

Graf 14:

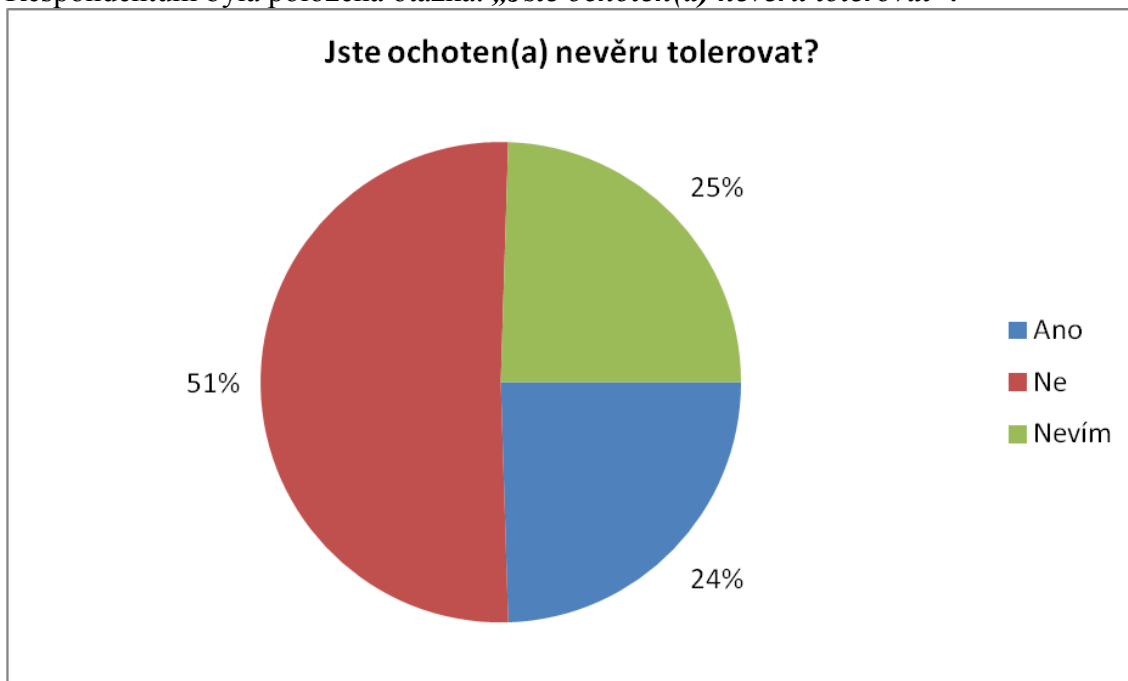
Respondentům byla položena otázka: „*Považujete nevěru partnera za nemorální?*“

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo ANO 64 % (65 osob) respondentů. Odpověď NE uvedlo 25 % (26 osob) respondentů a 11 % (11 osob) respondentů uvedlo odpověď MOŽNÁ.

Graf 15:

Respondentům byla položena otázka: „*Jste ochoten(a) nevěru tolerovat*“?

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo NE 51 % (52 osob) respondentů. Odpověď ANO uvedlo 24 % (24 osob) respondentů a 25 % (26 osob) respondentů uvedlo odpověď NEVÍM.

Graf 16:

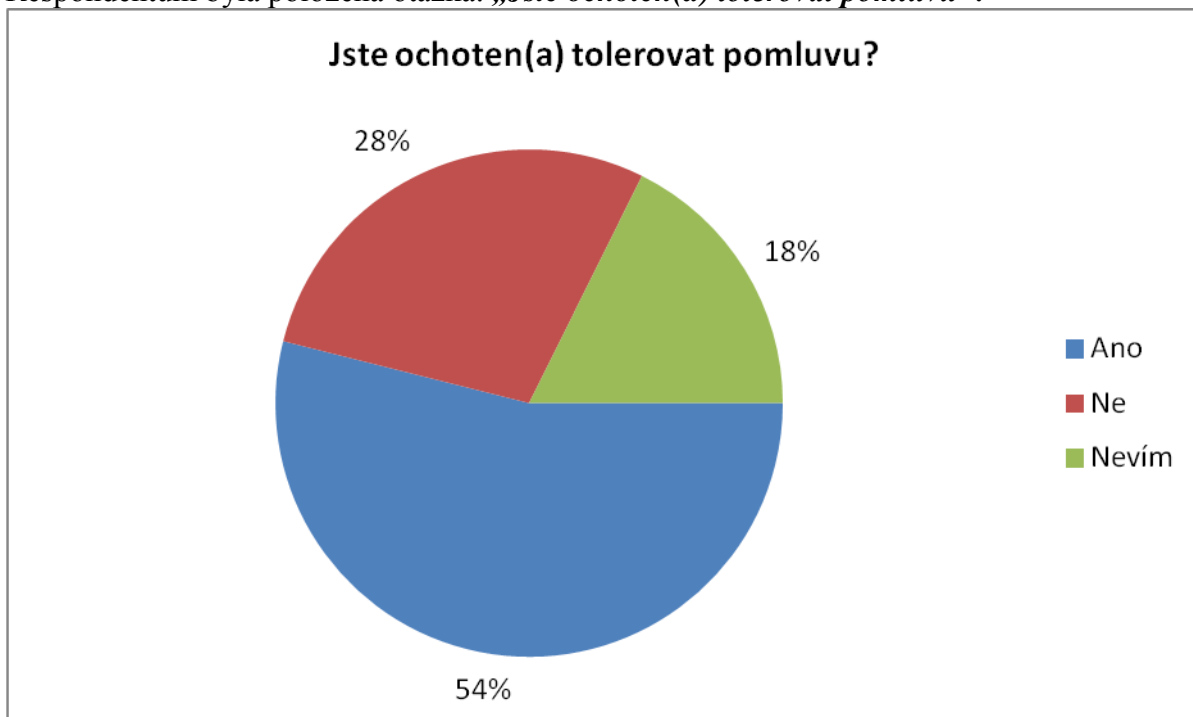
Respondentům byla položena otázka: „*Odcizil(a) jste v minulosti nějakou věc*“?

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo ANO 56 % (57 osob) respondentů. Odpověď NE uvedlo 44 % (45 osob) respondentů.

Graf 17:

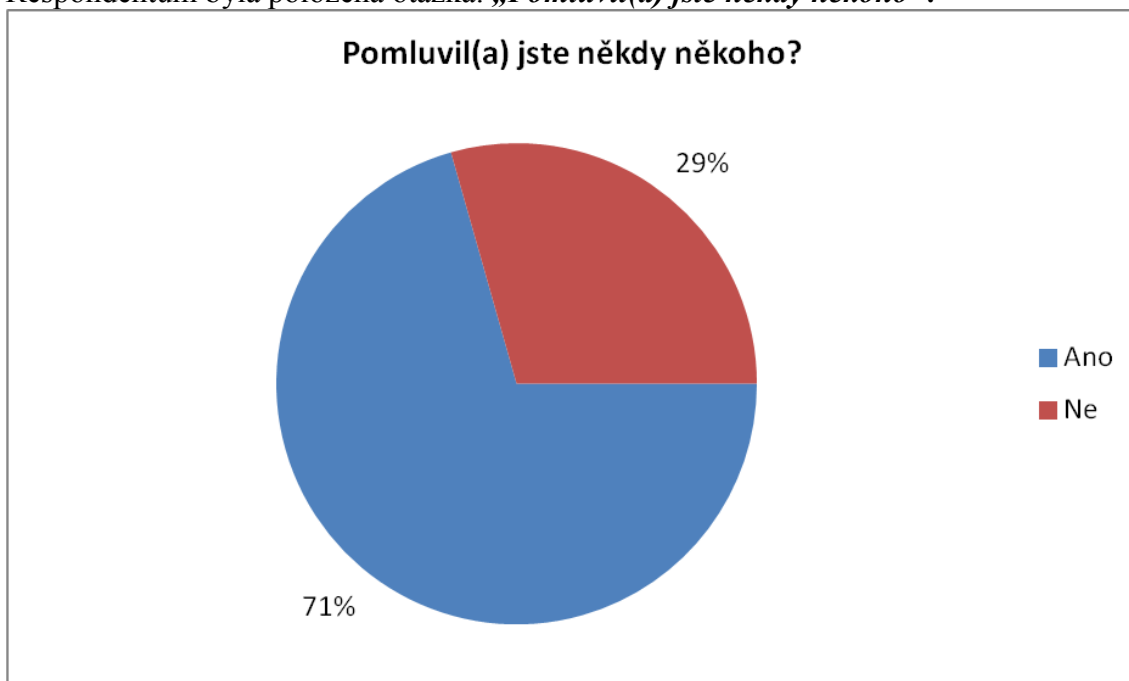
Respondentům byla položena otázka: „*Jste ochoten(a) tolerovat pomluvu*“?

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo ANO 54 % (55 osob) respondentů. Odpověď NE uvedlo 28 % (29 osob) respondentů a 18 % (18 osob) uvedlo odpověď NEVÍM.

Graf 18:

Respondentům byla položena otázka: „*Pomluvil(a) jste někdy někoho*“?

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo ANO 71 % (72 osob) respondentů. Odpověď NE uvedlo 29 % (30 osob) respondentů.

4.4 Shrnutí dotazníkového šetření

Při zpracování a vyhodnocení dotazníkového šetření jsem dospěl k následujícím výsledkům.

Respondenti byli v první části dotazníku dotazováni na jejich základní údaje. Vyhodnocením této části jsem zjistil, že z celkového počtu 102 respondentů, kteří odevzdali vyplněný dotazník, bylo 53 žen, což je podíl 52 % z celkového počtu všech respondentů. Dále z celkového výše uvedeného počtu respondentů bydlí většina ve městě nebo v jeho blízkosti, a to 71 respondentů, což je podíl 70 %. Z celkového počtu 102 respondentů má 63 respondentů středoškolské vzdělání, což je podíl 62 %, 32 respondentů (podíl 31 %) má vysokoškolské vzdělání, 5 respondentů má vyšší odborné vzdělání (podíl 5 %) a 2 respondenti mají základní vzdělání (2 % podíl).

Mezi všemi respondenty je 7 respondentů ve věku 15 – 24 let, 56 respondentů ve věku 25 – 34 let, 30 respondentů ve věku 35 – 44 let, 6 respondentů ve věku 45 - 54 let a 3 respondenti ve věku 55 – 64 let.

V druhé části dotazníku jsem respondentům položil čtrnáct následujících otázek týkajících se práva a morálky:

„Myslíte, že je v současné době právo v souladu s morálkou“?

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo NE 82 % (84 osob) respondentů. Odpověď ANO uvedlo 11 % (11 osob) respondentů a 7 % (7 osob) respondentů uvedlo odpověď NEVÍM.

Já jsem na tuto otázku rovněž odpověděl odpovědí NE. Z výsledku odpovědí na tuto otázku je evidentní, že i dnešní česká společnost vnímá rozdíly mezi právem a morálkou a rovněž vnímá, že by se právo a morálka v naší společnosti měli přiblížit.

„Mělo by být podle Vás právo v souladu s morálkou“?

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo ANO 90 % (92 osob) respondentů. Odpověď NE uvedlo 7 % (7 osob) respondentů a 3 % (3 osoby) respondentů uvedlo odpověď NEVÍM.

Já jsem na tuto otázku odpověděl odpovědí NE. Z výsledku odpovědí na tuto otázku vyplývá, že většina z dotazovaných respondentů by chtěla, aby právní normy byly v souladu s morálními. Jak jsem v teoretické části mé práce uvedl, tak i já si myslím, že právo by mělo z morálky vycházet, mělo by se v ní inspirovat a ctít tradiční morální hodnoty. Podle mého názoru je však nemožné, aby všechny právní normy byly naprosto totožné s normami morálními.

„Je pro Vás důležitější dodržování právních norem než norem morálních“?

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo NE 60 % (61 osob) respondentů. Odpověď ANO uvedlo 25 % (26 osob) respondentů a 15 % (15 osob) respondentů uvedlo odpověď NEVÍM.

Já jsem na tuto otázku odpověděl odpovědí ANO. Z výsledku odpovědí na tuto otázku vyplývá, že pro většinu z dotazovaných respondentů, není důležitější dodržování právních norem než norem morálních. Tento výsledek jde ruku v ruce s předešlými výsledky a je evidentní, že podle respondentů jsou pro ně právní normy a morální normy stejně důležité.

„Myslíte si, že dnešní společnost dostatečně odsuzuje nemorální jednání“?

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo NE 82 % (84 osob) respondentů. Odpověď ANO uvedlo 12 % (12 osob) respondentů a 6 % (6 osob) respondentů uvedlo odpověď NEVÍM.

Na tuto otázku jsem odpověděl rovněž NE. Z výsledku odpovědí vyplývá, že většina respondentů si myslí, že dnešní společnost dnešní společnost dostatečně neodsuzuje nemorální jednání. Na tomto výsledku je evidentní, že na nemorální jednání

by měl být vyvíjen neustálý tlak, protože ve společnosti nebude nikdy dostatek morálky. Na místě je myšlenka, která tvrdí, že co je morální pro prvního, nemusí být morální pro druhého.

„Myslíte si, že dnešní společnost dostatečně postihuje protiprávní jednání“?

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo ANO 91 % (93 osob) respondentů. Odpověď ANO uvedlo 6 % (6 osob) respondentů a 3 % (3 osoby) respondentů uvedlo odpověď NEVÍM.

Na tuto otázku jsem odpověděl rovněž NE. Z výsledku odpovědí vyplývá, že většina respondentů si myslí, že dnešní společnost dostatečně neodsuzuje protiprávní jednání. Tento výsledek může vyplývat z aktuálních celospolečenských problémů, jako jsou korupce, drogová kriminalita, násilná kriminalita a hospodářská kriminalita. Společnost evidentně cítí, že tato kriminalita, ale i jiné protiprávní jednání, nejsou dostatečně postihovány. Na vině můžou být všechny OČTŘ, ale i ostatní orgány veřejné správy.

„Byl(a) byste schopen(a), za určitých okolností (např., když někdo fyzicky ublíží někomu blízkému ve vašem okolí), někomu fyzicky ublížit nebo ho i usmrtit?“

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo ANO 50 % (51 osob) respondentů. Odpověď NE uvedlo 27 % (28 osob) respondentů a 23 % (23 osoby) respondentů uvedlo odpověď NEVÍM.

Na tuto otázku jsem odpověděl odpovědí ANO. Z výsledku odpovědí vyplývá, že většina respondentů se nepřiklonila k žádné z odpovědí. Nejvíce respondentů odpověděla odpovědí ANO. Jedná se však pouze o poloviční podíl ze všech respondentů. Na výsledku je zřejmé, že značná skupina respondentů odpověděla odpovědí NEVÍM. Tyto výsledky vypovídají o tom, že naše společnost je konzervativní. Podle mého názoru je odpověď na tuto otázku značně obtížná, protože s takovou skutečností nemají lidé většinou zkušenost a nelze předvídat, jak by se každý jedinec v takové situaci zachoval.

„Souhlasíte s umělým přerušением těhotenství“?

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo ANO 86 % (88 osob) respondentů. Odpověď NE uvedlo 8 % (8 osob) respondentů a 6 % (6 osob) respondentů uvedlo odpověď NEVÍM.

Na tuto otázku jsem odpověděl rovněž ANO. Z výsledku odpovědí vyplývá, že většina respondentů souhlasí s umělým přerušением těhotenství. Myslím si, že toto je dlouhodobý názor v naší společnosti. Příčinou může být většina ateistů v naší společnosti naproti menšině věřících, pro kterou je umělé přerušением těhotenství hřích. Na příkladu umělého přerušением těhotenství je evidentní, že všechny právní normy nemůžou být v souladu s morálkou.

„Užil(a) jste někdy nějakou nelegální drogu“?

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo NE 50 % (51 osob) respondentů. Odpověď ANO uvedlo 48 % (49 osob) respondentů a 2 % (2 osoby) respondentů uvedlo odpověď MOŽNÁ.

Na tuto otázku jsem odpověděl odpovědí NE. Z výsledku odpovědí vyplývá, že respondenti jsou k drogám tolerantní a to i přesto, že ani k jedné odpovědi se nepřiklonila většina respondentů. Všeobecně je známo, že v naší společnosti je značná tolerance k užívání drog.

„Jste pro tvrdší postih drogové kriminality“?

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo ANO 78 % (80 osob) respondentů. Odpověď NE uvedlo 11 % (11 osob) respondentů a 11 % (11 osob) respondentů uvedlo odpověď NEVÍM.

Na tuto otázku jsem rovněž uvedl ANO. Z výsledku odpovědí všech respondentů vyplývá, že i přesto, že značná část (ne většinová) respondentů někdy užila nějakou nelegální drogu, tak většina respondentů je pro tvrdší postih drogové

kriminality. Tuto skutečnost si vykládám tak, že většina respondentů si uvědomuje, že drogová kriminalita je celospolečenský problém.

„Považujete nevěru partnera za nemorální“?

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo ANO 64 % (65 osob) respondentů. Odpověď NE uvedlo 25 % (26 osob) respondentů a 11 % (11 osob) respondentů uvedlo odpověď MOŽNÁ.

Na tuto otázku jsem odpověděl rovněž ANO. Z výsledku odpovědí vyplývá, že většina respondentů pokládá nevěru partnera za nemorální. Je zřejmé, že většina respondentů chápe věrnost mezi partnery za určitou morální hodnotu.

„Jste ochoten(a) nevěru tolerovat“?

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo NE 51 % (52 osob) respondentů. Odpověď ANO uvedlo 24 % (24 osob) respondentů a 25 % (26 osob) respondentů uvedlo odpověď NEVÍM.

Na tuto otázku jsem odpověděl odpovědí NE. Z výsledku odpovědí vyplývá, že většina respondentů by nebyla schopna tolerovat nevěru. Vyplývá to z chápání nevěry jako jednání proti morálním hodnotám.

„Odcizil(a) jste v minulosti nějakou věc“?

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo ANO 56 % (57 osob) respondentů. Odpověď NE uvedlo 44 % (45 osob) respondentů.

Na tuto otázku jsem odpověděl odpovědí ANO. Z výsledků odpovědí vyplývá, že většina respondentů někdy něco odcizila. Tyto výsledky bych nebral tak, že většina respondentů jsou nějakí zločinci, ale bral bych to tak, že v dětství skoro každý něco odcizil, např. ovoce ze sousedovy zahrady.

„Jste ochoten(a) tolerovat pomluvu“?

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo ANO 54 % (55 osob) respondentů. Odpověď NE uvedlo 28 % (29 osob) respondentů a 18 % (18 osob) uvedlo odpověď NEVÍM.

Na tuto otázku jsem odpověděl odpovědí Ano. Většina respondentů se s mojí odpovědí ztotožňuje. Tento výsledek vyplývá zřejmě z povahy naší společnosti. Pomluva není zřejmě považována za nemorální.

„Pomluvil(a) jste někdy někoho“?

Ze skupiny všech respondentů na tuto otázku odpovědělo ANO 71 % (72 osob) respondentů. Odpověď NE uvedlo 29 % (30 osob) respondentů.

Na tuto otázku jsem odpověděl odpovědí Ano. Rovněž i zde se většina mnou dotázaných respondentů ztotožňuje s mojí odpovědí. Jak jsem uvedl ve vyhodnocení předešlé otázky, tak pomluva není považována jako nemorální.

Na závěr vyhodnocení mého šetření bych chtěl potvrdit tyto, mnou již dříve vyslovené hypotézy:

3. ***„Většina lidí souhlasí s umělým přerušením těhotenství“.***
4. ***„Většina lidí považuje nevěru mezi partnery za nemorální“.***
5. ***„Většina lidí je ochotna tolerovat pomluvu“.***

Nepotvrzuji dvě hypotézy, a to hypotézy č. 1, 2.

1. ***„Pro většinu lidí je důležitější dodržování právních norem než norem morálních“.***
2. ***„Většina lidí by nebyla schopna fyzicky ublížit někomu jinému, a to i za předpokladu, že by bylo ublíženo někomu blízkému“.***

Závěr

V úvodu mé diplomové práce jsem naznačil, že právo a morálka, a zejména pak jejich vztah, je velmi komplikované téma, které vyžaduje zvláštní přístup. Z mé diplomové práce vyplývá, že tímto tématem s v historii i současnosti zabývalo, resp. zabývá, mnoho odborníků i laiků. Na komplikovanost této problematiky ukazuje i mnoho názorových proudů, které právo a morálku hodnotí z několika pohledů.

O této komplikované problematice bylo v historii i současnosti napsáno knižních publikací i časopisů, vytvořeno mnoho internetových stránek a v neposlední řadě i bakalářských či diplomových prací. Z tohoto důvodu bylo velmi těžké zorientovat se v některých částech nastolené problematiky.

Zpracováním této diplomové práce se mi potvrdilo, že není jednoduché vytvořit si vlastní názor na vztah práva a morálky, resp. zda má být právo v souladu s morálkou či nikoliv. Potvrdilo se mi, že veřejnost se touto problematikou bude zabývat i do budoucna.

Diplomová práce by čtenářovi měla ve své teoretické části podat ucelené informace o nastolené problematice. Snažil jsem se o logické členění mé práce tak, aby i laik, který není nijak seznámen s nastolenou problematikou, mohl o vztahu a práva morálky kriticky přemýšlet. Každý čtenář mé práce by měl dostat odpovědi na otázky co je právo a co je morálka, jaký je jejich vztah a jaké jsou mezi nimi základní rozdíly.

V praktické části mé diplomové práce jsem provedl dotazníkové šetření, kterým jsem si ověřil aktuální postoj nahodile vybraného vzorku respondentů ke vztahu práva a morálky. Dotazníkové šetření mělo kvantitativně vyjádřit, zda je a mělo by být právo v souladu s morálkou a zda je pro respondenty důležitější dodržování právních norem před dodržováním morálních norem.

Vypracováním mé diplomové práce jsem naplnil všechny vytyčené cíle. Z dotazníkového šetření vplynuly zajímavé výsledky, které jsem vyjádřil v grafech

a snažil jsem se je vysvětlit. Na základě mého průzkumu jsem si ověřil pět mnou vyslovených hypotéz:

1. *„Pro většinu lidí je důležitější dodržování právních norem než norem morálních“.*
2. *„Většina lidí by nebyla schopna fyzicky ublížit někomu jinému, a to i za předpokladu, že by bylo ublíženo někomu blízkému“.*
3. *„Většina lidí souhlasí s umělým přerušením těhotenství“.*
4. *„Většina lidí považuje nevěru mezi partnery za nemorální“.*
5. *„Většina lidí je ochotna tolerovat pomluvu“.*

Průzkumem se mi podařilo potvrdit hypotéz č. 3, 4, 5. Nepodařilo se mi potvrdit hypotézy č. 1, 2. Tyto výsledky nám dávají prostor k dalším diskuzím na dané téma a případně i k dalším průzkumům.

K veškerým výsledkům mého dotazníkového šetření je nutno uvést, že výsledky jsou pouze orientační, a to zejména z důvodu malého počtu respondentů. Z tohoto důvodu si myslím, že výsledky, kterých jsem docílil, můžou být diskutabilní. Jednalo se o můj první průzkum, kterým jsem si chtěl zmapovat postoj nahodile vybraných respondentů k dané problematice.

Jsem si vědom, že v mé diplomové práci je mnoho úskalí, se kterými jsem se nevypořádal. I přes tato úskalí jsem se však snažil vytvořit práci, která čtenáře seznámí s touto problematikou. Moje práce by neměla budit dojem, že jsem vytvořil nové koncepce pohledu na vztah práva a morálky.

Seznam použité literatury

Zákony:

- Zákon č. 40/ 1964 Sb. Občanský zákoník

Literatura:

- ANZENBACHER, A., *Úvod do etiky*, 2. vyd., Přeložil Karel Šprunk, Praha: Zvon, 1994, 292 s., ISBN 80-7113-111-3.
- ARISTOTÉLES, *Magna moralia*, 2. vyd., Přeložil Antonín Kříž, Praha: Nakladatelství Petr Rezek, 2010, 135 s., ISBN 80-86027-34-1.
- BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., *Teorie práva*, 1. vyd., Praha: Codex, 1997, 259 s., ISBN 80-85963-38-8.
- EMMERT, F., A KOLEKTIV, *Odmaturuj ze společenských věd*, 1. Vyd. Brno: Didaktis, 2004, 224 s., ISBN 80-86285-68-5.
- FULLER, L., L., *Morálka práva*, 2. vyd., Přeložil Jiří Přibáň, Praha: Oikoymenh, 1998, 229 s., ISBN 80-86005-65-8.
- GERLOCH, A., *Teorie práva*, 4. upravené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, 308 s., ISBN 978-80-7380-023-9.
- HART, H., L., A., *Pojem práva*, 1. vyd., Přeložil Petr Fantys, Praha: Prostor, 1997, 316 s., ISBN 80-4260-103-2.
- HARVÁNEK, J., *Teorie práva*, 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 341 s., ISBN 80-210-1791-0.
- HAYEK, F., A., *Právo, zákonodárství a svoboda*, 3. vyd., Přeložil Tomáš Ježek, Praha: Prostor, 2011, 558 s., ISBN 978-80-7260-253-7.
- HOLLÄNDER, P., *Filosofie práva*, 1. vyd., Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, 303 s., ISBN 80-86898-96-2.
- HUNGR, P., A KOL., *Právní filozofie (Vybrané problémy pro IX. semestr)*, 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993, 123 s., ISBN 80-210-0615-3.
- HUNGR, P., *Teorie práva II*, Brno: Institut mezioborových studií, 2006, 100 s.
- KNAPP, V., *Teorie práva*, 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, 247 s., ISBN 80-7179-028-1.

- KRAUS, B., *Základy sociální pedagogiky*, 1. vyd., Praha: Portál, 2008, 216 s., ISBN 978-80-7367-383-3.
- KUBEŠ, V., *Kapitoly z právní sociologie*, 1. vyd. Brno: Rektorát Masarykovy univerzity Brno, 1991, 122 s., ISBN 80-210-0280-8.
- MACKOVÁ, A., *Nezávislost soudců*, 3. vyd., Praha: Vodnář, 1998, 68 s., ISBN 80-85889-19-6.
- MARŠÁLEK, P., *Právo a společnost*, 1. vyd. Praha: Auditorium, 2006, , 260 s., ISBN 978-80-903786-8-1.
- NESVADBA, P., *Filosofie a etika*, 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, 331 s., ISBN 80-86898-92-X.
- PINZ, J., *Úvod do právního myšlení a státovědy*, 2. vyd., Praha – Nymburk: O.P.S., 2006, 252 s., ISBN 80-903773-2-7.
- PŘIBÁŇ, J., *Hranice práva a tolerance*, 1. vyd., Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 79 s., ISBN 80-85850-28-1.
- RAWLS, J., *Teorie spravedlnosti*, 1. vyd. Přeložil Karel Berka, Praha: Victoria Publisching, 1995, 365 s., ISBN 80-85605-89-9.
- RYCHLÝ, T., *Právní normy a společenská praxe*, 1. vyd., Praha: Vodnář, 1998, 113 s., ISBN 80-85889-16-1.
- SOBEK, T., *Právní myšlení: kritika moralismu*, 1. vyd., Praha: Ústav státu a práva, 2011, 624 s., ISBN 978-80-87439-03-6.
- SPIRIT, M., *Úvod do studia práva*, 1. vyd. Praha: Grada Publisching, 2010, 192 s., ISBN 978-80-247-3290-9.
- ŠÍN, Z., *Tvorba práva: pravidla, metodika, technika*, 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, 190 s., ISBN 978-80-7400-162-8.
- URBANOVÁ, M., *Sociální kontrola a právo*, 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998, 126 s., ISBN 80-210-1947-6.
- VALEŠ, L., *Dějiny politických teorií*. 2. vyd., Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, , 14 s., ISBN 978-80-7380-031-4.
- VEVERKA, V., BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., *Základy teorie práva a právní filozofie*, 1. vyd. Praha: Codex, 1996, 320 s., ISBN 80-85963-06-X.
- ZOUBEK, V., *Teorie státu a práva*, 1. vyd., Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, 252 s., ISBN 80-7251-233-1.

Časopisy:

- KOVÁČOVÁ, D., CHMELAROVÁ, SÝKOROVÁ, K., *Právo a morálka, Karlovarská právní revue, 2009, 3, 104 s., ISSN 1801-2193.*
- VEČEŘA, M., *Sankcionovanost jako znak právní normy. Časopis pro právní vědu, 1995, 2, 120 s., ISSN 1210-9126.*

Diplomové a bakalářské práce:

- CÍSAŘ, T., *Právo a morálka, Brno, 2009, Diplomová práce na Právnické fakultě Masarykovy univerzity na katedře Právní teorie. Vedoucí práce prof. JUDr. PhDr. Miloš Večeřa, CSc., 69 s.*
- ČERNÁ, A., *Výchova směřující k toleranci rasových, náboženských a sexuálních menšin- analýza učebnic pro základní školy, Brno, 2008. Bakalářská práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity na ústavu Pedagogických věd - Pedagogika. Vedoucí práce doc. PhDr. Milada Rabušicová, Dr. 53 s.*
- CHOCHOLOVÁ, S. D., *Právo a morálka, Brno, 2009. Diplomová práce na Právnické fakultě Masarykovy univerzity na katedře Teorie práva. Vedoucí práce prof. JUDr. PhDr. Miloš Večeřa, CSc. 51 s.*
- KOTULANOVÁ, H., *Právo a morálka, Brno, 2011. Diplomová práce na Právnické fakultě Masarykovy univerzity na katedře Právní teorie. Vedoucí práce prof. JUDr. PhDr. Miloš Večeřa, CSc. 59 s.*
- OMAROV, M., *Právní myšlení na prahu 21. století. Analýza základních proudů, problému a kategorií, Brno, 2005. Diplomová práce na Právnické fakultě Masarykovy univerzity na katedře Teorie práva. Vedoucí práce PhDr. Tatiana Machalová, Csc., 58 s.*
- TOMÁŠEK, M., *Právo a neprávnické normativní systémy optikou moderních politických ideologií, Brno, 2006. Diplomová práce na Právnické fakultě Masarykovy univerzity na katedře Teorie práva. Vedoucí práce prof. JUDr. PhDr. Milošovi Večeřovi, CSc., 87 s.*

Články a studie:

- *Hans Kelsen*, Dostupný z WWW: URL: <<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/kelsen.html>> [cit. 2013-02-23].
- HEŘMANOVÁ, M., *Zákony bez morálky jsou na nic*, Dostupný z WWW: URL: <<http://www.sucr.cz/zpravy-a-stanoviska/slovo-soudce/402-zakony-bez-moralky-jsou-na-nic.html>> [cit. 2013-02-24]
- *Místo teorie práva v systému právní vědy*, Dostupný z WWW: URL: < <http://www.epravo.cz/top/clanky/misto-teorie-prava-v-systemu-pravni-vedy-77159.html> > [cit. 2012-09-16].
- MORÁVEK, J., *Flexicurity, vyprázdňené pojmy a morální aspekt*, Dostupný z WWW: URL: < <http://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2010/Moravek.html> > [cit. 2013-03-02].
- *Odpovědnost*, Dostupný z WWW: URL: < <http://iuridictum.pecina.cz/w/Odpov%C4%9Bdnost> > [cit. 2012-11-11].
- *Právo a morálka*, Dostupný z WWW: URL: <http://www.pf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PF.../teorie.../Pravo_a_moralka.ppt> [cit. 2013-01-13]
- *Teorie práva*, Dostupný z WWW: URL: < http://www.vsvsmv.wz.cz/teorie/Teorie_prava_1-rocnik_2-semestr_petr.doc > [cit. 2012-09-16].

Přílohy

Příloha č. 1 – Dotazník:

Dobrý den,

jmenuji se Milan Valenta a studuji ve druhém ročníku magisterského studia oboru sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně na Institutu mezioborových studií v Brně. Z důvodu ukončení studia zpracovávám diplomovou práci na téma: „*Právo a morálka v současné české společnosti*“. Součástí mé diplomové práce bude empirická část, ve které budou ověřeny mé hypotézy. K ověření mých hypotéz jsem zpracoval tento dotazník, kdy Vás tedy žádám o vyplnění tohoto dotazníku. Dotazník je zcela anonymní a bude využit pouze pro účely mé diplomové práce, proto jej prosím nepodepisujte.

Jsem : **žena** **muž** (označte prosím křížkem)

Bydlím (označte prosím křížkem):

- ve městě nebo jeho blízkosti**
- na vesnici**

Můj věk:

Vzdělání:

Datum vyplnění: (den, měsíc, rok)

Dále se prosím věnujte samotnému dotazníku. Postup při vyplňování dotazníku je jednoduchý. Vybranou odpověď písmenem označte písmenem X. Vždy označujte pouze jednu odpověď. Za pravdivé vyplnění dotazníku předem děkuji Milan Valenta.

1. Myslíte si, že je v současné době právo v souladu s morálkou?

- Ano**
- Ne**
- Nevím**

2. Mělo by být podle Vás právo v souladu s morálkou?

- Ano
- Ne
- Nevím

3. Je pro Vás důležitější dodržování právních norem než norem morálních?

- Ano
- Ne
- Nevím

4. Myslíte si, že dnešní společnost dostatečně odsuzuje nemorální jednání?

- Ano
- Ne
- Nevím

5. Myslíte si, že dnešní společnost dostatečně postihuje protiprávní jednání?

- Ano
- Ne
- Nevím

6. Byl (a) by jste schopen (a) za určitých okolností (např, když někdo fyzicky ublíží někomu blízkému ve vašem okolí) někomu fyzicky ublížit nebo ho i usmrtit?

- Ano
- Ne
- Nevím

7. Souhlasíte s umělým přerušением těhotenství?

- Ano
- Ne
- Nevím

8. Užil (a) jste někdy nějakou nelegální drogu?

- Ano
- Ne
- Možná

9. Jste pro tvrdší postih drogové kriminality?

- Ano
- Ne
- Nevím

10. Považujete nevěru mezi partnery za nemorální?

- Ano
- Ne
- Nevím

11. Jste ochoten (a) nevěru tolerovat?

- Ano
- Ne
- Nevím

12. Odcizil (a) jste v minulosti nějakou věc?

- Ano
- Ne

13. Jste ochoten (a) tolerovat pomluvu?

- Ano
- Ne
- Nevím

14. Pomluvil (a) jste někdy někoho?

- Ano
- Ne